

Masterproef
Politieke Communicatie

Veranderen stemtesten ons stemgedrag?

Een analyse naar de effecten van stemtesten op kiezers

Margo Himpe

Promotor: Prof. Dr. Stefaan Walgrave
Verslaggever: Prof. Dr. Peter Thijssen

Master Politieke Communicatie (www.politiekecommunicatie.be)
Rolnummer student(e): 20100521
Faculteit Politieke en Sociale Wetenschappen
Academiejaar 2015-2016

Veranderen stemtesten ons stemgedrag?

Een analyse naar de effecten van stemtesten op kiezers

Margo Himpe

Promotor: Prof. Dr. Stefaan Walgrave
Verlaggever: Prof. Dr. Peter Thijssen

Master Politieke Communicatie (www.politiekecommunicatie.be)
Rolnummer student(e): 20100521
Faculteit Politieke en Sociale Wetenschappen
Academiejaar 2015-2016

VOORWOORD

Mijn interesse in politiek heeft zich rond het einde van mijn secundaire opleiding ontwikkeld. Een fantastische leerkracht geschiedenis mevr. Goethals heeft mij in het vijfde jaar kunnen overtuigen van de interessante aspecten van de Belgische politiek. De trein was vertrokken en de keuze voor Politieke Wetenschappen was gemaakt. Het was van dag een al duidelijk dat ik wilde doorstromen naar deze master Politieke Communicatie. Mijn interesse voor politiek en media komen hier beide goed tot zijn recht.

Dit is het sluitstuk van mijn opleiding aan de Universiteit Antwerpen. Uiteraard moet ik een aantal mensen bedanken. Zonder hen had deze masterproef er niet gelegen. Eerst en vooral wil ik mijn promotor, Stefaan Walgrave, bedanken. Zijn doorzettingsvermogen was vaak sterker dan het mijne en na een gesprek vond ik steeds de moed om door te gaan. Bedankt! Ook wil ik graag Debby Vos bedanken voor het helpen met mijn analyse wanneer Stefaan Walgrave in het buitenland zat.

Naast bovenstaande hulp uit academische hoek, zijn er nog enkele mensen zonder wie ik deze opleiding niet had afgerond. Beginnend bij mijn ouders. Lieve mama en papa, bedankt om altijd (echt altijd) achter mij te staan en mij de kansen te geven die ik nodig had. Mijn academisch parcours verliep niet altijd vlekkeloos, daar moeten we geen doekjes omwinden, maar hier sta ik dan. En dat is vooral dankzij jullie. Vervolgens moet ik ook Dries, mijn vriend, zeer hard bedanken. Zijn geloof in mij heeft mij doen geloven dat ik het kon. Tot slot wil ik ook mijn vrienden en toekomstige schoonfamilie bedanken, met een speciale vermelding aan Ellen. Samen met mij begonnen aan de opleiding en een jaartje eerder afgestudeerd maar altijd aan mijn zijde. Een telefoontje of een sms'je was vaak voldoende om mij terug moed te geven. Bedank allemaal!

ABSTRACT

Mijn masterproef onderzoekt of stemtesten effect hebben op het stemgedrag van de kiezers in een vergelijkende studie tussen niet-stemtestgebruikers en wel-stemtestgebruikers. In de literatuur werden effecten van stemtesten gevonden op participatie en volatiliteit. We gaan deze effecten opnieuw onderzoeken met data van de verkiezingen van 2014. We gaan telkens eerst na of er een netto-effect bestaat van stemtestgebruik op participatie en volatiliteit. Daarna controleren we in twee stappen of de gevonden netto-effecten blijven bestaan wanneer we demografische kenmerken en de politieke betrokkenheid van de kiezer toevoegen aan de analyse. Voor zowel participatie als volatiliteit zien we dat de stemtesten weinig effect hebben op het stemgedrag van de kiezer. In een eerste analyse is er steeds een netto-effect dat verdwijnt wanneer we controleren voor de andere variabelen. Deze masterproef werpt een nieuw licht op de reeds bestaande studies door gebruik van representatieve steekproef, twee waves en vergelijkend kunnen werken voor stemtestgebruikers en niet-stemtestgebruikers.

Sleutelbegrippen: stemtesten – verkiezingen – VAA’s – participatie – volatiliteit – stemtesteffecten

INHOUD

VOORWOORD	I
ABSTRACT	II
1 INLEIDING	1
1.1 Probleemstelling.....	1
1.2 Wetenschappelijke relevantie.....	2
1.3 Maatschappelijke relevantie	2
1.4 Stemtesten in 2014	3
1.5 Verdere opbouw van deze masterproef	3
2 STEMTESTEN IN DE LITERATUUR	4
2.1 Stemtesten definiëren.....	4
2.2 De gebruiker van de stemtest: jonge, hoogopgeleide mannen.....	5
2.3 Het grote succes van stemtesten	6
2.4 Beperkingen bestaand onderzoek.....	13
2.5 Mogelijke stemtesteffecten	14
2.6 Hypothesen	19
3 BELGISCHE CONTEXT	19
4 DATA & METHODE	20
4.1 Stemtestdummy	22
4.2 Socio-demografische controlevariabelen.....	23
4.3 Politieke betrokkenheid	28
4.4 Effect van de effectvariabelen op stemtestgebruik.....	32
5 RESULTATEN	36
5.1 Effect op hypothetische participatie	36
5.2 Effect op volatiliteit	43
6 CONCLUSIE	60
7 DISCUSSIE	61
8 BIBLIOGRAFIE	62

LIJST MET GRAFIEKEN

- Grafiek 1: Stemtestgebruik onder alle respondenten in absolute cijfers (n=1532)
- Grafiek 2: Verdeling voor Vlaanderen, Wallonië en Brussel in procent (n=1.532)
- Grafiek 3: Verdeling voor geslacht in procent (n=1.532)
- Grafiek 4: Verdeling voor leeftijd in procent (N=1.532)
- Grafiek 5: Verdeling voor opleidingsniveau in 5 categorieën (n=1.532)
- Grafiek 6: Verdeling hypothetische participatie voor alle bestuursniveaus (n=1.532)
- Grafiek 7: Volatiliteit voor stemtestgebruikers en niet-stemtestgebruikers (n = 1.318)
- Grafiek 8: Aantal switchers per Nederlandstalige partij in absolute cijfers (n = 1.318)
- Grafiek 9: Aantal switchers per Franstalige partij in absolute cijfers (n = 1.318)

LIJST MET FIGUREN

- Figuur 1: Schematische voorstelling verloop analyses
- Figuur 2: Schematische voorstelling: stemtestdeelname
- Figuur 3: Schematische voorstelling: socio-demografische variabelen
- Figuur 4: Schematische voorstelling: politieke betrokkenheid
- Figuur 5: Effect onafhankelijke variabelen op stemtestdeelname
- Figuur 6: Socio-demografische variabelen op hypothetische participatie
- Figuur 7: Netto- effect stemtestgebruik op hypothetische participatie
- Figuur 8: Effect socio-demografische variabelen op hypothetische participatie
- Figuur 9: Effect politieke betrokkenheid op hypothetische
- Figuur 10: Effect op stemtestdeelname EN hypothetische participatie
- Figuur 11: Effect onafhankelijke variabelen op volatiliteit
- Figuur 12: Netto-effect stemtestdeelname op volatiliteit
- Figuur 13: Effect socio-demografische kenmerken op volatiliteit
- Figuur 14: Effect politieke betrokkenheid op volatiliteit
- Figuur 15: Effect onafhankelijke variabelen kenmerken op volatiliteit en stemtestgebruik
- Figuur 16: Effect variabelen en stemtestdeelname op volatiliteit per partij.

LIJST MET TABELLEN

Tabel 1:	Overzicht literatuur rond effecten van stemtesten
Tabel 2:	Overzicht onafhankelijke variabelen
Tabel 3:	T-test regio * stemtestdeelname(n=1.532)
Tabel 4:	T-test geslacht * stemtestdeelname (n=1.532)
Tabel 5:	T-test leeftijd * stemtestdeelname (n=1.532)
Tabel 6:	T-test opleidingsniveau * stemtestdeelname (n=1.532)
Tabel 7:	Gemiddelde score politiek vertrouwen op 10 (n=1.532)
Tabel 8:	T-test politiek vertrouwen * stemtestdeelname (n=1.532)
Tabel 9:	Gemiddelde score voor politieke kennis op vijf (n=1.532)
Tabel 10:	T-test politieke kennis * stemtestdeelname (n=1.532)
Tabel 11:	Gemiddelde score voor politieke interesse op 10 (n=1.532)
Tabel 12:	T-test politieke interesse * stemtestdeelname (n=1532)
Tabel 13:	Gemiddelde score voor politiek internetgebruik– score op 9 (n=1.532)
Tabel 14:	T-test politiek internetgebruik * stemtestdeelname (n=1.532)
Tabel 15:	Logistische regressieanalyse voor stemtestgebruik (n=1.532)
Tabel 16:	T-test altijd gaan stemmen * stemtestdeelname (n=1.532)
Tabel 17:	Correlatiecoëfficiënten tussen variabelen voor politieke betrokkenheid (n=1.532)
Tabel 18:	Logistische regressie met av = hypothetische participatie voor de federale verkiezingen in drie modellen
Tabel 19:	T-test volatiliteit * stemtestdeelname (n = 1.318)
Tabel 20:	Logistische regressie met av = volatiliteit in drie modellen (n = 1.318)
Tabel 21:	Aantal Nederlandstalige stemtestgebruikers die die advies kregen voor die partij en switcht.
Tabel 22:	Aantal Franstalige stemtestgebruikers die die advies kregen voor die partij en switcht.
Tabel 23:	Logistische regressie met av = switchen per partij met blok 1 = stemtestdeelname Nederlandstalige partijen (n = 1.318)
Tabel 24:	Logistische regressie met av = switchen per partij met blok 1 = advies voor de partij Nederlandstalige partijen (n = 1.318)
Tabel 25:	Logistische regressie met av = switchen per partij met blok 1 = stemtestdeelname voor Franstalige partijen (n = 1.318)
Tabel 26:	Logistische regressie met av = switchen per partij met blok 1 = advies voor de partij Franstalige partijen (n = 1.318)

1 INLEIDING

1.1 PROBLEEMSTELLING

Op 25 mei 2014 vonden in ons land verkiezingen plaats. De kiezer moest zijn stem uitbrengen voor drie verschillende bestuursniveaus. Het Europese, federale en regionale niveau. In de aanloop van deze ‘moeder der verkiezingen’ konden mensen een advies laten ‘berekenen’ op basis van de bekende stemtesten.

Stemtesten kennen we allemaal. Via het internet vullen kiezers zo goed als ze kunnen hun mening in over enkele tientallen zorgvuldig geselecteerde stellingen. In de meeste gevallen zijn er drie antwoordmogelijkheden per stelling: akkoord, niet akkoord of geen mening. Voorafgaand aan de lancering van die stemtesten voor de kiezers gaan de ontwikkelaars richting partijen en kandidaten. Zij vullen net zoals de kiezer ook de stemtest in en geven hun mening over dezelfde stellingen. Deze antwoorden worden zorgvuldig opgeslagen en vergeleken met de antwoorden van de kiezer. Op basis van de gelijkenissen en verschillen in antwoorden met de partijen krijgt de kiezer na afloop van de stemtest een stemadvies voorgeschoteld. De kiezer doet met dit advies uiteraard wat hij of zij zelf wil.

In deze masterproef wil ik nagaan of er effecten zijn en wat die effecten zijn die de stemtesten uitoefenen op de Belgische kiezers. De kiezer krijgt dat advies voorgeschoteld, maar wat gaat hij daar dan mee doen? Dat is de basis voor deze masterproef en ook de onderzoeksvraag: *Welk effect heeft stemtestgebruik op de kiezer?*

We zullen dit onderzoeken de hand van een survey die werd opgesteld in twee waves. Wave 1 vond plaats in de weken voor de verkiezingen, wave 2 kort er na. Hiermee kunnen we het gedrag van de kiezer voorafgaand aan de verkiezingen vergelijken met het gedrag na de verkiezingen. Ook beschikken we over zowel stemtestgebruikers als niet-stemtestgebruikers. Deze twee groepen stellen ons in staat mogelijke effecten bij stemtestgebruikers te vinden die we bij niet-stemtestgebruikers niet terugvinden. Enkel zo kunnen we relevante uitspraken doen. We gaan twee belangrijke effecten onderzoeken bepaald aan de hand van de beschikbare data. Het eerste mogelijke effect is het participatie-effect. Deelname aan stemtesten kan de kiezers overtuigen toch hun stem te gaan uitbrengen, ook al waren ze dat initieel niet van plan. De stemtest is een manier om op een aangename en luchtige manier toch de nodige informatie te vergaren die nuttig is om een stem te kunnen uitbrengen. In België ligt dit enigszins anders door de opkomstplicht. Een

toename in opkomst kunnen we niet waarnemen. Toch is het belangrijk om ook in België uit te zoeken of de stemtestgebruikers gemotiveerder zullen gaan stemmen. Dit doen we aan de hand van een hypothetische participatie: 'Wat als er geen opkomstplicht meer zou zijn?'. Het tweede mogelijke effect dat we zullen onderzoeken is toenemende volatiliteit bij de stemtestgebruikers. Kiezers hebben in de weken voorafgaand vaak al een voorkeur op wie ze denken te gaan stemmen of ze twijfelen misschien nog tussen twee partijen. Stemtesten kunnen een doorslaggevende factor zijn om toch op een andere partij te stemmen. Dat noemen we verder het volatiliteitseffect.

1.2 WETENSCHAPPELIJKE RELEVANTIE

De wetenschappelijke relevantie van het onderzoek ligt vooral in de 'nieuwigheid' van stemtesten. We kennen ze al enkele jaren maar evolueren nog sterk, vooral met de komst van het interactieve internet. De evolutie van het internet heeft het mogelijk gemaakt om van stemtest mooi vormgegeven websites te maken die toegankelijk zijn voor iedereen. Die toegankelijkheid zorgt voor toegenomen interesse bij de kiezer maar ook bij de wetenschap. Door de nieuwigheid van stemtesten staat het onderzoek er naar echter nog in zijn kinderschoenen. We zien in de literatuur al enkele trendlijnen die steeds terugkomen. Vele aanzetten werden al gegeven maar er is nood aan een breder kader rond de effecten van stemtesten. Dat breder kader kan ik hier creëren door de data waarover ik beschik. Veel onderzoek mist elementen in zijn data zoals vergelijkende groepen, waves of een representatieve steekproef. Door deze missende informatie zijn de gevonden resultaten vaak een goede aanzet maar beperkt om algemene uitspraken over stemtesteffecten te kunnen doen.

1.3 MAATSCHAPPELIJKE RELEVANTIE

De wetenschappelijke relevantie van deze masterproef is deels ook de maatschappelijke relevantie. De evolutie van het internet maakte stemtesten zeer toegankelijk voor een heel breed publiek. Het is een eenvoudige en luchtige manier om toch nuttige politieke informatie te verkrijgen die voordien enkel te vinden was in tv-shows, kranten of andere kanalen die vaak een stuk minder deelname van de kiezer vereiste. De kiezer was vaak het doelpubliek van de politieke campagne. Met de stemtesten worden ze deelnemer in plaats van enkel publiek.

Wanneer we kunnen vaststellen dat een stemtestgebruiker zijn gedrag zal aanpassen en de niet-stemtestgebruiker dat niet doet, zijn stemtesten zeker van maatschappelijk belang. Naast de overtuigingskracht van de campagnes heeft dan ook een onafhankelijke en onpartijdige stemtest een belangrijk aandeel in de strijd voor stemmen. Walgrave, Nuytemans en Pepermans (2009) deden enkele jaren geleden onderzoek naar de impact op het stemadvies bij gebruik van verschillende stellingen. Het veranderen van de stellingen waar de kiezers of gebruikers van stemtesten hun mening

over moeten geven kan een verschillend stemadvies tot gevolg hebben. Hoe groter de impact van de stemtest blijkt te zijn, hoe belangrijker ook hun objectieve rol wordt in de ontwikkeling van de stemtesten. De afweging welke stelling mee te nemen en welke niet, wordt dan belangrijk voor de partijen aangezien zij kunnen winnen of verliezen bij de keuze van de stellingen.

1.4 STEMTESTEN IN 2014

In België waren er een zevental stemtesten waaraan kiezers konden deelnemen. De bekendste was De Stemtest/Test Électorale. Deze kwam tot stand door een samenwerking van twee universiteiten, Universiteit Antwerpen en Université Catholique de Louvain, en verschillende mediapartners. Aan de Vlaamse zijde waren dit de VRT en De Standaard, aan Franstalige kant de RTBF en IPM. Op basis van 35 stellingen werd het mogelijk gemaakt te bepalen bij welke partij de kiezer het dichtst aanleunt. Deze test werd opgesteld voor de drie bestuursniveaus afzonderlijk. Naast deze test, werkte de Universiteit Antwerpen ook samen met De Morgen voor een test die zich, in tegenstelling tot De Stemtest, richtte op de verkiezingskandidaten in plaats van enkel de partijen. Kandidaten'14 zou de kiezer een beeld moeten geven welke politici - en niet welke partij - het best aansluit bij zijn of haar ideeën (Thijs, 2014). Daarnaast had je ook nog Uw Regering ("Ontdek onze nieuwe stemtest en vorm zelf uw regering.," 2014), ontwikkelt door Het Nieuwsblad, Gazet van Antwerpen en het Belang van Limburg. De Stem Van Vlaanderen ("Doe mee aan De Stem Van Vlaanderen," 2014), de stemtest van VTM en Het Laatste nieuws. Aan de andere zijde van de taalgrens konden kiezers beroep doen op La voix des Belges ("LA VOIX DES BELGES: déjà 67.000 participants, faites le test vous aussi!," 2014), ontwikkelt door RTL-TVL, en Le Test du Soir, logischerwijs samengesteld door Le Soir.

1.5 VERDERE OPBOUW VAN DEZE MASTERPROEF

Bovenstaand deed ik mijn onderzoeksvraag uit de doeken, inclusief het waarom achter die vraag. Vervolgens ga ik dieper in op de huidige staat van de wetenschappelijke stemtestliteratuur. We gaan eerst bespreken wat we nu juist verstaan onder een stemtest, vervolgens gaan we dieper in op 'de stemtestgebruiker'. Nadien zoomen we in op het succes van stemtesten op tot slot over te gaan naar het onderzoek naar stemtesteffecten. Dit laatste doe ik aan de hand van een tabel die een duidelijk overzicht biedt van het huidige Europese stemtestonderzoek. Aan de hand van deze tabel bespreek ik de beperkingen van de huidige literatuur en ga ik de effecten die mogelijk optreden en die ik wil onderzoeken na. Na de literatuur bespreek ik hoe en met welke data ik de analyse zal uitvoeren om dan te komen tot de resultaten van het onderzoek. Tot slot geef ik nog een eindconclusie en discussie met mogelijkheden voor toekomstig onderzoek.

2 STEMTESTEN IN DE LITERATUUR

2.1 STEMTESTEN DEFINIËREN

Wat is dat nu juist, een stemtest? Volgens de website www.stemtest2014.be ("www.stemtest2014.be," 2014) is een stemtest een systeem dat de politieke opvattingen van een deelnemer vergelijkt met de opvattingen van de politieke partijen. Het geeft de kiezer/deelnemer de mogelijkheid om te zien hoe zijn of haar opvattingen staan ten opzichte van die van de verschillende partijen. Zo is het mogelijk de positie van de kiezer te kaderen binnen het politieke landschap. Volgens deze stemtest is het niet de bedoeling om een stemadvies te geven, maar om het mogelijk te maken de persoonlijke opvattingen van de kiezer te toetsen aan die van de politieke partijen.

Stemtesten worden in de literatuur voornamelijk VAA's genoemd, voting advice applications. Anderen noemen ze Voting Indicators (Boogers en Voerman 2003), Party Profile Websites (Hooghe en Teepe 2007) of Online Voter Selectors (Rosema & Ruusuvirta, 2009). Garzia (2010) definieert stemtesten als volgt:

VAA's help users casting a vote by comparing their policy preferences on major issues with programmatic stands of political parties on such issues. The mechanism employed is rather straight forward: the respondents fill in a web-questionnaire with their opinion on a wide range of policies; after comparing the user's profile with that of each party, the application produces a sort of advice under the form of a rank-ordered list, at the top of which stands the party closest to the user's policy preferences (Garzia, 2010).

Vele testen verschillen van elkaar, maar zoals bovenstaande definitie zegt, zijn er telkens enkele terugkomende kenmerken. Het gaat meestal over een reeks stellingen waarop zowel de kiezer als de partij of kandidaat een antwoordt geeft. Op basis daarvan wordt een vergelijking opgesteld en krijgt de kiezer een lijst met bovenaan de partij die het dichtst bij de voorkeuren van de kiezer aanleunt, de kiezer krijgt een soort van advies met een lijst. Bovenaan de partij waar ze het dichtst bij aanleunen, onderaan de partij waar ze de minst overlappende ideeën mee hebben.

De eerste stemtesten dateren al van eind jaren '90. De allereerste stemtest werd ontwikkeld in 1989 in Nederland (Walgrave, Nuytemans, et al., 2009). Deze eerste stemtest, *De Stemwijzer*, bestond toen nog enkel in een papieren versie die amper 500 deelnemers kon bereiken. Met de groei en vereenvoudiging van het internet een kleine tien jaar later, konden ze uiteraard een veel groter aantal deelnemers bereiken. In 1998 ging *De Stemwijzer* voor het eerst online en bereikte

toen 250,000 Nederlandse stemmers. Vier jaar later vertienvoudigde dat aantal en stonden al 2,5 miljoen deelnemers op de teller. Verschillende stemtesten in Europa zijn gebaseerd op *De Stemwijzer*. Het Duitse *Wahl-O-Mat* en de Zwitserse *Politarena* bijvoorbeeld. Ook België werd geïnspireerd door onze noorderburen. *Doe De Stemtest*, de test van de VRT, werd voor het eerst operationeel in 2003 en kende een jaar later al bijna een miljoen deelnemers (Walgrave, Van Aelst, & Nuytemans, 2008). Ook de krant De Standaard zag het succes van stemtesten bij de burens en ontwikkelde ook in 2003 een stemtest (Nuytemans, Walgrave, & Deschouwer, 2010). Naast Nederland was ook Finland een van de pioniers inzake stemtestontwikkelingen (Rosema & Ruusuvirta, 2009). De eerste stemtest werd daar ontwikkeld begin 1995. In 2007 deed al bijna 1 op de 3 Finse stemgerechtigden beroep op deze stemtest.

In 2009 ging de eerste overkoepelend Europese stemtest, *EU Profiler*, online (Walgrave, Nuytemans, et al.). Deze werd ontwikkeld door de European University Institute. Een stemtest voor de hele Europese Unie, beschikbaar in de verschillende landstalen en aangepast naar de context van elk lidstaat. Er werden in alle landen 30 statements opgenomen in de stemtest. Van die 30 stellingen waren er 28 identiek voor alle lidstaten. De overige twee werden aangepast aan de context van het land. Er werden in het totaal 30 nationale versies opgesteld van de EU Profiler in aanloop naar de Europese verkiezingen.

2.2 DE GEBRUIKER VAN DE STEMTEST: JONGE, HOOGOPGELEIDE MANNEN

De stemtest is meestal te bereiken via het internet. Het is niet onbelangrijk om te vermelden dat de internetgebruiker niet het beeld schetst van het electoraat van een land. Verschillende wetenschappers deden reeds onderzoek naar die 'internetgebruiker' en meer bepaald de gemiddelde gebruiker van een stemtest. De gebruikers zijn grotendeels jonge, hoogopgeleide, politiek geïnteresseerde mannen. Dat zeggen onder andere Hooghe and Teepe (2007) in België, Rosema and Ruusuvirta (2009) in Nederland en Marschall (2014) in Duitsland.

Bijna 50 procent van de *Wahl-O-Mat*gebruikers in Duitsland is jonger dan 30 terwijl de groep maar een vijfde van de Duitse populatie omvat. Nog opvallender is het hoge opleidingsniveau. Drie vierde van de gebruikers in zijn sample heeft een hogere opleiding genoten.

Ook in Finland komt dit terug (Ladner & Pianzola, 2010). In 2007 was bijna 70 procent van de gebruikers van *Smartvote* een man, bijna de helft was jonger dan 35 jaar en 43 procent was hooggeschoold. Amper 10 procent van de 55-65 jarigen heeft ooit al een stemtest afgelegd. Bij de 65 plussers daalt dit nog tot 5 procent (Ruusuvirta, 2010). Iets minder dan 80 procent had een redelijk tot hoge interesse in de politiek en 43 procent had een redelijk tot hoge politieke kennis.

In vergelijking met onderzoek naar de kiezers in plaats van stemtestgebruikers ligt de politieke interesse kennis een stuk lager. Respectievelijk 60 en 25 procent (Ladner & Pianzola, 2010). Ladner (2012) voegt daar later nog aan toe dat deze jonge, hoogopgeleide man zich voornamelijk in het rechtse politieke spectrum bevinden.

Van de Pol et al (2014) gingen enkele jaren geleden in Nederland nog een stapje verder in hun zoektocht naar een typologie van de gemiddelde stemtestgebruiker. Zij zochten niet meer op basis van leeftijd, geslacht en opleidingsniveau. Aangezien dat de stemtesten in heel Europa door miljoenen kiezers werden gebruikt, is volgens hen het beeld dat men schetst van de hoogopgeleide, jonge, geïnteresseerde man niet meer accuraat voor alle stemtestgebruikers. Op basis van die kritiek gingen zij kijken naar cognitieve karakteristieken en hun motieven van de gebruikers om deel te nemen aan de stemtest. Zij kwamen uit op drie typologieën: doublers (twijfelaars), seekers (zoekers) en checkers (controleurs).

De twijfelaar wordt gekenmerkt door zijn onzekerheid. Voor ze deelnemen aan de stemtest weten ze nog niet op wie ze zullen stemmen. Dit type gebruiker heeft weinig voeling met politiek, zijn weinig geïnteresseerd om het politieke nieuws te volgen en denken niet dat zij de politiek zullen beïnvloeden met hun stem. Bijna 10 procent van de stemtestgebruikers behoort tot deze categorie.

De tweede groep, de zoekers, hebben een duidelijke voorkeur voor enkele partijen maar zijn nog niet helemaal zeker. Ze zijn niet geïnteresseerd in de politieke campagne en denken van hun zichzelf niet de capaciteit te hebben om de politiek te begrijpen. 32 procent stemtestgebruikers zijn 'zoekers'.

De checkers, de laatste typologie die Van de Pol et al (2014) beschrijven, zijn sterk geïnteresseerd in politiek en zijn zeker van hun stem of hebben een zeer duidelijk voorkeur. Ze volgen de campagne van dichtbij op en gebruiken de stemtest dus niet om een advies te krijgen. Ze gebruiken de stemtest om bevestiging te krijgen van hun voorkeur of gewoon voor het plezier. Deze groep is de grootste groep, 58 procent.

2.3 HET GROTE SUCCES VAN STEMTESTEN

Stemtesten zijn de laatste jaren uitgegroeid tot een onmisbaar gegeven tijdens de verkiezingscampagnes (de Graaf, 2010; Mayer & Wassermair, 2010) en worden in zo goed als alle Europese landen aangetroffen (Garzia, 2010). In Nederland bijvoorbeeld werd de *Stemwijzer* meer dan 4,9 miljoen keer gebruikt (de Graaf, 2010). Dat is bijna 30 procent van het Nederlandse electoraat. De Duitse stemtest, *Wahl-O-Mat*, kon rekenen op 6,7 miljoen gebruikers (Marschall, 2005). Door een steeds groter gebruikersaantal en reikwijdte van de stemtesten, groeit natuurlijk ook de aandacht bij journalisten en politieke wetenschappers.

De populariteit van deze stemtesten kent een groei die sterk samengaat met de ontwikkelingen van het internet (Walgrave et al., 2008). De komst van het interactieve internet maakt het eenvoudiger om websites te maken die het gebruik van stemtesten fel vereenvoudigd en interactiever heeft gemaakt. Maar dat is niet de enige verklaring voor het succes. De sterke stijging van het aantal zwevende kiezers en de dalende opkomst in de meeste Europese landen moet ook in rekening gebracht worden (Garzia, 2010).

Dalende opkomst is in heel Europa een gekend fenomeen (Ladner & Pianzola, 2010). Sinds 1970 ging in Finland bijvoorbeeld nooit meer dan de helft van de stemgerechtigden hun stem uitbrengen op de verkiezingsdag. Ook in Duitsland wordt er hevig gezocht naar manieren om de kiezer te overtuigen naar de stembus te komen (Marschall & Schmidt, 2010). De opkomst op het federale niveau blijft er redelijk hoog in vergelijking met de rest van Europa of de Verenigde Staten. Het grote probleem bevindt zich vooral op het sub-nationale niveau in Duitsland, waar een constante daling te zien is door de jaren heen. Kan een stemtest zoals *Wahl-O-Mat* deze zichtbaar dalende trend in Duitsland tegenhouden?

Ook de stijgende volatiliteit bij de kiezers verklaart deels het succes van stemtesten. Een toenemend aantal zwevende kiezers en de stijging van het gebruik van split-ticket voting zijn hier twee voorbeelden van (Fivaz, Pianzola, & Ladner, 2010; Walgrave, Lefevre, & Hooghe, 2009). Het aandeel zwevende kiezers stijgt, anders gezegd kiezers zijn minder partijtrouw. Vroeger werd er altijd op dezelfde partij gestemd. De individualisering, modernisering en stijgende opleidingsniveaus zorgen ervoor dat de kiezers minder en minder 'uit gewoonte gaan stemmen voor een bepaalde partij'. Denk maar aan de ontzuiling in België. Vroeger hing de kiezer vast aan een zuil. De katholieke zuil bijvoorbeeld. Men was lid van de katholieke vakbond en ging naar een katholieke jeugdbeweging en katholiek onderwijs. Logischerwijs volgde deze zuil hen ook tot in het stemhokje. De kiezer stemde uit gewoonte voor de katholieke partij. Naast het wegvallen van deze 'gewoontestemmen', neemt ook het aandeel kiezers dat tussen verkiezingen wisselt van partij geleidelijk aan toe (Walgrave, Lefevre, et al., 2009). Dit noemt men ook wel de zwevende kiezers. Ook split-ticket voting is een vorm van toegenomen volatiliteit. Kiezers gaan tijdens samenvallende verkiezingen op verschillende partijen stemmen.

Tabel 1: Overzicht literatuur rond effecten van stemtesten

#	Auteur(s)	Land	Data & Methode	Onderzocht effect	Resultaten
1	<i>Marschall (2005)</i>	DE	Deelnemers werden achteraf gevraagd vragenlijst in te vullen (14.455 respondenten) Subjectief bevraagd waarom ze Wahl-O-Mat gebruikten en wat het effect zou kunnen zijn.	<i>Participatie</i> <i>Volatiliteit</i> <i>Politieke interesse</i>	7,8% zei toch te willen gaan stemmen dankzij de stemtest. 40% zegt dat de stemtest hen geholpen heeft bij hun beslissing 55% van de deelnemers ging extra politieke informatie opzoeken 65% wilde over het advies en andere politieke issues praten na deelname aan de stemtest.
2	<i>Walgrave et al. (2008)</i>	BE	Survey (niet representatief) in waves voor en na de verkiezingen voor deelnemer en niet-deelnemers. Effect subjectief bevraagd en op andere objectieve manieren gemeten.	<i>Volatiliteit</i>	1,1% veranderde zijn stemkeuze door de stemtest 8,2% hebben de gebruiker doen twijfelen over hun keuze Deelnemers en niet-deelnemers veranderen evenveel van keuze in de verschillende waves.
3	<i>Wall, Sudulich, Costelly, and Leon (2009)</i>	IR	Deelnemers van de stemtesten subjectief bevraagd en vergeleken met populatie, anders onderzoek naar preferenties en de verkiezingsresultaten	<i>Volatiliteit</i>	Kleine partijen worden meer geadviseerd dan grote partijen in vergelijking met de voorkeur van de gebruikers 26,6% overeenstemming tussen advies en intentie om te stemmen
4	<i>Rosema and Ruusuvirta (2009)</i>	NL	Survey data met twee face-to-face interviews met zowel deelnemers als niet-deelnemers in twee waves. Enkele weken voor en na de verkiezingen. Subjectief vragen en vergelijken met antwoorden vóór de verkiezingen die niets met de stemtest te maken hadden.	<i>Participatie</i> <i>Volatiliteit</i>	Van de niet-deelnemers ging 10% niet stemmen, van de deelnemers was dat amper 3% . Onbesliste kiezers: 56% stemde zoals de test Besliste kiezers: 15% deelnemers die een andere partij kregen dan ze zelf dachten, koos toch voor het advies van de stemtest.

<p>5 <i>Ruusuvirta (2010)</i></p>	<p>FI</p>	<p>Online survey met subjectieve bevraging van de deelnemers en niet-deelnemers</p>	<p>Participatie <i>Probability to vote</i></p> <p>Volatiliteit</p> <p>Politieke interesse</p>	<p>Effect op lagere SES: +21% (56% → 77%)</p> <p>Effect op hogere SES: +1% (98% → 99%)</p> <p>34% van de VAA-gebruiker: groot tot redelijk groot effect op hun partijkeuze → 19% van het totaal aantal kiezers</p> <p>15% had geen voorkeur en stemde zoals het advies aangaf.</p> <p>36% gaf aan dat de VAA interesse had opgewekt</p> <p>41% is over het verkregen advies gaan praten met vrienden of familieleden</p>
<p>6 <i>Marschall and Schmidt (2010)</i></p>	<p>DE</p>	<p>Online survey na deelname aan de test → Enkel deelnemers, geen representatieve data. Subjectieve bevraging. 'Probability to vote'</p>	<p>Participatie</p> <p>Politieke interesse</p>	<p>8,8% werd overtuigd om te gaan stemmen door het gebruiken van Wahl-O-Mat (onderzoek in 2005)</p> <p>59% is na het gebruiken van de VAA meer informatie gaan opzoeken</p> <p>70% gaf aan er waarschijnlijk over te gaan praten met anderen.</p>
<p>7 <i>De Rosa (2010)</i></p>	<p>IT</p>	<p>Online survey die de dag voor en tijdens de verkiezingsdagen werden ingevuld.</p> <p>Gebruikers werden na de test gevraagd nog enkele vragen te beantwoorden. Subjectieve zelf-rapportering maar wel vlak bij de verkiezingen.</p>	<p>Participatie</p> <p>Volatiliteit</p> <p>Politieke interesse</p> <p>Politieke kennis</p>	<p>3% werd gemotiveerd te gaan stemmen terwijl ze dit niet van plan waren.</p> <p>46% gaf aan dat het advies geen effect had</p> <p>21% ging op zoek naar meer informatie</p> <p>41% gaf aan het advies met anderen te bespreken</p> <p>34% gaf aan dat het verschil tussen partijen duidelijker was</p> <p>40% had een beter idee van de huidige politieke issues</p>

8	<i>Fivaz et al. (2010)</i>	CH	<p>Data van drie online surveys</p> <ul style="list-style-type: none"> - Pre-electoraal na deelname aan <i>Smartvote</i> - Postelectoraal: deelnemers uit de eerste wave + alle <i>Smartvote</i>-gebruikers per email gecontacteerd. <p>Enkel deelnemers subjectief bevraagd.</p>	Volatiliteit	<p>67% zegt dat <i>Smartvote</i> hun keuze heeft beïnvloed</p> <p>15% volgde het advies</p> <p>67% stemde op een partij/kandidaat die ze zonder <i>Smartvote</i> niet zouden kiezen.</p>
9	<i>Nuytemans et al. (2010)</i>	BE	<p>Online survey na gebruik van de stemtest. Subjectief bevraagd of ze hun stemkeuze gingen veranderen in het stemhokje.</p>	Volatiliteit	<p>8,2% gaf aan dat ze beïnvloed waren door de stemtest</p> <p>4% ging ook effectief zijn stemkeuze veranderen</p>
10	<i>Ladner (2012)</i>	CH	<p>Online Survey na de verkiezingen. Deelnemers konden emailadres achterlaten na de stemtest om later opnieuw gecontacteerd te worden.</p>	Volatiliteit	<p>60% werd beïnvloed door de stemtest i.v.m. hun stemkeuze</p> <ul style="list-style-type: none"> - 28,5% stemde op een andere partij - 78,9% stemde op een andere kandidaat
				Politieke interesse	<p>47,8% zegt meer interesse te hebben gekregen</p> <p>53,8% ging extra informatie zoeken na deelname</p> <p>57,7% praatte erover met vrienden/familie</p>
				Politieke kennis	<p>84,2% heeft meer politieke kennis na deelname aan de stemtest</p>
				Participatie	<p>10,3% ging stemmen door de stemtest</p>

11	<i>Wall and Andreadis (2013)</i>	CH DE NL FI	Negen online survey in verschillende Europese landen. Vragen rond partijkeuze en wisselen van partij tussen verkiezingen en tijdens de campagne voor gebruikers en niet-gebruikers.	Volatiliteit	De kans dat deelnemers veranderen is 21% hoger dan dat niet-deelnemers zouden veranderen
12	<i>Wall, Krouwel, and Vitiello (2014)</i>	NL	Objectieve meting tijdens deelname: Eerst probability to vote voor elke partij, daarna werd advies gegeven. Extra postelelectorale survey voor gebruikers die emailadres achterlieten.	Volatiliteit	6% stemde op de partij geadviseerd door de stemtest en gaf aanvankelijk aan zeker niet op deze partij te stemmen. Subjectief bevraagd gaf maar 1,1% aan dat ze voor een andere partij zouden stemmen. 9% kon wel de knoop doorhakken door de stemtest
13	<i>Alvarez, Levin, Mair, and Trechsel (2014)</i>	EU	Voor het advies de propensity to vote voor elke partij gevraagd aan elke deelnemer. Nadien een extra survey met opnieuw de propensity to vote vraag. Enkel deelnemers.	Volatiliteit	7,9% veranderde van gedacht tussen de twee waves.
14	<i>Gemenis and Rosema (2014)</i>	NL	Survey o.b.v. interviews in 2 waves Random sample van deelnemers vr. niet-deelnemers	Participatie	4% extra opkomst door het gebruik van een stemtest Grootst effect bij groepen die het minst geneigd zijn te stemmen (jongeren of burgers met weinig politieke kennis)
15	<i>Hanel and Schultze (2014)</i>	DU	Survey, online en offline, van deelnemers en niet-deelnemers op basis van een quota-steekproef.	Volatiliteit	22% geeft aan dat de stemtest (Wahl-O-Mat) een zekere invloed had. Wat die invloed is, is niet duidelijk. 18% wist het niet, 60% zegt dat er geen invloed was van de stemtest op de partijkeuze.

16	<i>Schultze (2014)</i>	DU	Survey op basis van quota-steekproef met politieke kennisvragen en vragen over deelname aan de Wahl-O-Mat.	Politieke kennis	40% van de Wahl-O-Mat gebruikers had meer dan 11 van de 15 kennisvragen correct, bij de niet gebruikers amper 18% 25% van de gebruikers had meer dan 10 fouten, bij de niet-gebruikers steeg dit aantal tot 50%
17	<i>Enyedi (2015)</i>	HU	Panelstudy: subjectief bevraagd & effectief gedrag van deelnemers en niet-deelnemers	Volatiliteit Participatie	4,4% veranderde zijn keuze en stemde volgens het advies (geen significant verband) Geen effect: geen significante impact - 89,5% van de deelnemers ging stemmen - 86,4% van de niet-deelnemers ging stemmen
18	<i>Kamoen, Holleman, Krouwel, Van de Pol, and de Vreese (2015)</i>	NL	Log-file van de antwoorden op de stemtest en hun propensity to vote op de verschillende partijen. Nadien een post-stemtest en een postelectorale survey.	Politieke kennis Volatiliteit	Jonge VAA gebruikers zeggen meer politieke kennis vergaard te hebben de oudere leeftijdscategorieën. Hoger opgeleiden zeggen meer van de stemtest te leren dan lager opgeleiden. 14,8% wordt door de stemtest beïnvloed

2.4 BEPERKINGEN BESTAAND ONDERZOEK

Naar stemtesten en hun effecten is al wel wat onderzoek gedaan. Sinds 2009 is er een sterke toename van stemtestonderzoek in Europa. Het is belangrijk een duidelijk overzicht te creëren van de bestaande literatuur om duidelijke patronen en verschillen op te merken binnen het wetenschappelijk onderzoek naar de effecten van stemtesten op kiezers. Daarom heb ik bovenstaande tabel opgesteld van de bestaande onderzoeken binnen Europa naar de effecten van stemtesten. Deze lijst werd chronologisch opgesteld om evoluties in de tijd te kunnen waarnemen. Ook wordt het land van onderzoek telkens vermeld om binnen de verschillende Europese landen vergelijkingen te kunnen maken. Vooraleer ik de mogelijke effecten bespreek, geef ik enkele kritieken op de stand van het huidige onderzoek.

Algemeen zijn er snel verschillende tekortkomingen te zien bij een groot deel van de studies. Eerst en vooral kijkt veel onderzoek enkel naar de stemtestgebruikers om een effect op 'de kiezer' waar te nemen. Elf van de achttien onderzoeken in bovenstaande tabel ging enkel aan de slag met stemtestgebruikers. Op deze manier kan geen sluitend bewijs gegeven worden voor effecten op kiezers, enkel op effecten van de gebruiker. Ook de groep niet-gebruikers moet bekeken worden om te kunnen verklaren dat het zeker de stemtest is die het effect in de hand gewerkt heeft.

De tweede kritiek die we kunnen uiten is de subjectieve bevraging van de deelnemers. In veel onderzoek werden de stemtestgebruikers ook uitsluitend subjectief ondervraagd. Subjectief vragen stellen over stemgedrag, partijkeuze en het effect dat de deelnemers ervaren hebben na het afleggen van de stemtest geeft geen betrouwbaar beeld van de effecten die stemtesten hebben op kiezers. Tien van de achttien onderzoeken vraagt de respondenten subjectief welke effecten zij ervaren. Vaak weten respondenten niet of er een effect is. Vragen zoals "heb je het advies gevolgd" of "heeft de stemtest ervoor gezorgd dat je ging stemmen?" worden mogelijks vals positief beantwoord. Echter is de kiezer zich vaak niet bewust of het nu net die stemtest was die hen overtuigde te gaan stemmen of eerder andere kanalen. Onderzoek in Finland bijvoorbeeld vroeg aan de gebruikers hoe groot het effect was van die test op hun partijkeuze. 34 procent zegt dat de stemtest een groot tot zeer groot effect heeft gehad op zijn of haar stemkeuze (Ruusuvirta, 2010). Ander onderzoek vindt een kleiner effect (Alvarez et al., 2014). 8 procent van de gebruikers zou zijn stem verandert hebben na het gebruik van de stemtest.

Een betere optie is objectief vragen stellen naar hun gedrag. Bijvoorbeeld door hun voorkeuren en het stemadvies te vergelijken met hun uiteindelijke stemkeuze. Op deze manier kunnen we objectief meten of de stemtest een effect heeft gehad. Belangrijk hierbij te vermelden is dat er wel een positieve evolutie zichtbaar is. Tot 2010 maakte surveyonderzoek altijd gebruik van ofwel uitsluitend subjectieve

bevraging of een combinatie van subjectieve en objectieve bevraging. Recent onderzoek maakt steeds vaker gebruik van objectieve bevraging.

Samengaand met de subjectieve bevraging treedt er soms ook een probleem in de vraagstelling op. Letterlijk vragen “heeft de stemtest effect gehad op jou?” zal zelden kunnen leiden tot een correcte conclusie. Vaak zijn kiezers van zichzelf niet bewust wat het effect zou kunnen zijn. Het is goed mogelijk dat mensen het advies krijgen om op een linkse partij te stemmen. Ze waren voor de stemtestdeelnemers al van plan op deze partij te stemmen. Toch kunnen ze die stem linken aan de stemtesten en de vraag bevestigen. Dat brengt ons ook naadloos naar de laatste en vierde kritiek, die het belang bespreekt van panelonderzoek.

Een vierde en laatste kritiek is het gebrek aan panelonderzoek. Om gedragswijzigingen te kunnen meten en verklaren is het nodig een voor- en nameting te hebben. Met andere woorden te werken in twee of meerdere waves. Negen onderzoeken in de tabel vroegen de deelnemers enkel na gebruik van de stemtest. Belangrijk is om te weten wat hun gedrag is voor deze stemtest om effecten te kunnen onderzoeken. Opnieuw kunnen we wel vaststellen dat steeds meer onderzoek uit het recente verleden gebruik maakt van twee of meerdere waves om effecten te kunnen meten. Toch bezitten de meeste onderzoeken toch een of meerdere van bovenstaande beperkingen.

2.5 MOGELIJKE STEMTESTEFFECTEN

2.5.1 Participatie

Deelnemen aan een stemtest kan kiezers overtuigen toch te gaan stemmen. Mensen vinden vaak hun weg naar de stembus niet door een gebrek aan informatie of motivatie. In de meeste Europese landen is er een sterke terugval van het aantal kiezers die naar de stembus trekt (Garzia, 2010). Een stemtest zou er voor kunnen zorgen dat de burgers toch willen gaan stemmen. De kiezers vergaren op een redelijk eenvoudige en leuke manier zeer waardevolle informatie die de doorslag kunnen geven om toch te gaan stemmen. Via de traditionele media en andere informatiekanalen zoals websites of sociale media is het vaak een grotere inspanning om alle informatie te verzamelen. Een stemtest maakt dit veel eenvoudiger. Deelnemers aan een stemtest biedt de gebruiker op korte tijd heel wat informatie die hij zelf niet kan verwerken aan de hand van andere informatiekanalen. Dit kan zorgen voor de nodige motivatie om toch te gaan stemmen.

Acht van de achttien onderzoeken in de tabel bespreekt het participatie-effect. Maar liefst zeven onderzoeken vinden een positief effect van stemtestgebruik op participatie. Het grootste effect vond Ladner (2012) in Zwitserland. 10,3 procent van de stemtestdeelnemers ging stemmen door de stemtest. De Rosa (2010) vond in Italië het kleinste effect. 3 procent werd gemotiveerd om te

gaan stemmen terwijl ze vooraf zeiden niet te zullen gaan stemmen. De andere onderzoeken bevinden zich tussen deze percentages van 3 en 10 procent.

Alle deze onderzoeken vinden een significant verband tussen stemtestdeelname en participatie. Ook gaan ze allemaal op een verschillende manier te werk. Marschall (2005) onderzocht enkel stemtestgebruikers na de deelname en vond een positief effect van 7,8 procent extra gemotiveerde kiezers. Rosema en Ruusuvirta (2009) deden een survey bij zowel stemtestgebruikers als niet-stemtestgebruikers in twee waves voor en na de verkiezingen. Zij vonden in Nederland dat meer niet-stemtestgebruikers niet stemmen in vergelijking met de stemtestgebruikers.

Tot slot komen we toe aan het laatste en recentste onderzoek, het onderzoek van Enyedi (2015) in Hongarije. Dit is het enige onderzoek dat geen significant verband vindt tussen stemtestdeelname en participatie. Bijna 90 procent van de stemtestgebruikers en 87 procent van de niet-stemtestgebruikers gingen stemmen. Dit verschil is geen significant verschil. Dit onderzoek is wel een van de meest volledige onderzoek naar participatie en stemtestgebruik. Zij maakte gebruik van een panelonderzoek die het effectieve gedrag van de stemtestgebruikers vergeleek met dat van niet-stemtestgebruikers. Wat zij wel ontbreekt, is een voor en na onderzoek. Zij vindt inderdaad geen significant verschil in aantal stemmers, maar er bestaat een mogelijkheid dat meer stemtestgebruikers toch gemotiveerd werden door de stemtest in vergelijking met de niet-stemtestgebruikers.

Naast de vergelijking tussen landen onderling is het ook zeker nuttig om de evoluties van stemtesten te gaan bekijken. Leert de wetenschap uit eerder gemaakte fouten? Bijna in elk onderzoek zien we dat er geen representatieve steekproef gebruikt werd. Er wordt meestal verklaard dat dit 'geen probleem' is aangezien ze een groot deel gebruikers toch bereiken. Toch zien we de laatste jaren extra inspanningen om meer respondenten te bereiken, waaronder ook de niet-stemtestgebruikers. Naast representativiteit en werken met twee groepen om vergelijkingen mogelijk te maken, zien we steeds vaker ook studies die werken in twee waves.

Ook zien we een evolutie in de objectieve meting, vaak op basis van een propensity to vote nog voor het advies gegeven wordt. Voor een propensity to vote te weten vragen ze de kiezer of ze er aan denken om te gaan stemmen. Na de verkiezingen kan dan gevraagd worden of ze zijn gaan stemmen. Die twee antwoorden kunnen dan vergeleken worden met elkaar een trend zien bij stemtestgebruikers en niet-stemtestgebruikers. Men gebruik deze objectieve meting samen met de subjectieve vragen om een betrouwbaarder beeld van de effecten op stemtesten te kunnen toetsen.

2.5.2 Effect op volatiliteit

Een ander belangrijk effect van stemtesten is het eventuele volatiliteitseffect. Stemtestgebruikers krijgen een advies na afloop van de stemtest. Ze zijn vrij om dit advies te gebruiken of het naast zich neer te leggen. Het volatiliteitseffect is het effect dat de stemtest de gebruiker van voorkeur doet veranderen en zijn stem gaat aanpassen. Er zijn een aantal mogelijke voorbeelden van volatiliteit. De stemtestdeelnemer zijn voorkeur gaat uit naar partij A. Hij neemt deel aan de stemtest en blijkt het dichtst aan te leunen bij partij B. Op de verkiezingsdag kiest hij er voor om het advies op te volgen en te stemmen voor partij B. Dit is een duidelijk volatiliteitseffect van stemtesten op de kiezer. Een andere mogelijkheid is wanneer de stemtestdeelnemer twijfelt tussen partij A en partij B. De stemtest geeft aan dat hij dichtst aanleunt bij partij B. Ook hij kiest op de verkiezingsdag partij B.

80 procent van de literatuur onderzoekt onder andere dit effect. 15 van de 18 onderzoeken spreken van het volatiliteitseffect. Opnieuw vinden op een na alle onderzoeken een positief effect van stemtesten op volatiliteit. In vergelijking met het effect op participatie vinden we hier zeer grote verschillen tussen onderzoeken onderling. Het is ook moeilijk een bepaalde trend te geven. Elk onderzoek behandelt het effect vanuit een eigen invalshoek.

Eenzijds zijn er de onderzoeken die trachten een cijfer te plakken op wie het stemadvies volgde. Rosema en Ruusuvirta (2009) deden dit in Nederland. Zij vonden dat maar liefst 56 procent van de onbesliste kiezers het advies ging volgen. Ruusuvirta (2010) deed dit opnieuw in Finland een jaar later. Daar had 15 procent van de deelnemers geen voorkeur en stemde zoals het advies aanraadde. Fivez et al (2010) vond gelijkaardig resultaat. Ook in Zwitserland volgt 15 procent het stemtestadvies. 67 procent stemde zelfs op een partij of kandidaat die ze anders nooit zouden kiezen. Kamoen et al (2015) deed onderzoek in Nederland en vond ook hier een cijfer rond 15 procent die beïnvloedt werden door de stemtest.

Anderzijds zijn er de onderzoeken die opzoek gaan naar het wisselen van partij door de stemtest. Dit is het zuiverste volatiliteitseffect. Alle literatuur vindt wel effecten, maar ze verschillen zeer sterk. Nuytemans et al (2010) vond het kleinste positief effect. 4 procent van de Belgische stemtestgebruikers gingen door de stemtest zijn stem veranderen. Wall et al (2014) vond in Nederland gelijkaardige cijfers. Zes procent stemde op een partij, geadviseerd door de stemtest, waar ze nooit op zouden gestemd hebben. Ook Alvarez et al (2014) schommelt rond de vijf procent. In het Europese onderzoek zouden 7 procent veranderd zijn van gedacht tussen de twee waves. Lander (2012) vindt een effect dat een stuk groter is met 28,5 procent Zwitserse volatiele kiezers.

Fivaz et al. (2010) vindt het grootste effect. 67 procent stemde op een partij of kandidaat die ze nooit zouden gekozen hebben zonder de stemtest.

Tot slot zijn er de onderzoeken die een effect op volatiliteit vinden zonder het verder te specificeren. Marschall in 2005 bijvoorbeeld. 40 procent deelnemers zegt dat de stemtest geholpen heeft. Gelijkaardige resultaten in Finland (Ruusuvirta, 2010). 34 procent van de stemtestgebruikers zegt dat de stemtest een groot tot redelijk groot effect had op hun stemkeuze. De Rosa (2010) draait de vraag om: 46 procent van de Italiaanse stemtestgebruikers zegt dat het advies geen effect heeft gehad. Het is onduidelijk of de overige 54 procent wél een effect erkend. Ook Lander (2012) vindt opnieuw gelijkaardige cijfers. In Zwitserland werd 60 procent beïnvloedt door de test. Tot slot vonden Hanel en Schultze (2014) dat 22 procent aangeeft dat het Duitse Wahl-O-Mat een zekere invloed had. Opnieuw is het niet duidelijk over welke invloed het juist ging.

Wanneer we inzoomen op het Belgische onderzoek omtrent volatiliteit zien we bij Walgrave et al. in 2008 dat 8,2 procent van de stemtestgebruikers twijfelde over hun keuze door de stemtest. Nuytemans et al. vonden twee jaar later gelijkaardige cijfers met 4 procent die effectief hun stem veranderden. Wall en Andreadis (2013) bespreken geen gevonden mijn cijfers maar een kansverhouding. De kans dat stemtestgebruikers van stem veranderen is 21 procent hoger dan niet-stemtestgebruikers.

Als laatste bespreken we opnieuw het recente onderzoek uit Hongarije (Enyedi, 2015). Dit is opnieuw het enige onderzoek dat geen significant effect vindt van stemtestgebruik op volatiliteit. In cijfers veranderde 4,4 procent van de stemtestgebruikers hun stem in de richting van het advies, maar vergeleken met de niet-stemtestgebruikers is dit geen significant verband.

2.5.3 Effect op politieke interesse

Naast volatiliteit en participatie kunnen stemtesten ook een effect hebben op de politieke interesse van de kiezers. Politieke interesse uit zich in enkele zaken. Zo kan de stemtestgebruiker bijvoorbeeld aangeven dat hij of zij extra politieke informatie is gaan opzoeken na de stemtest. Anderzijds maken stemtesten ook de tongen los. Verschillende stemtestgebruikers gingen over het advies of andere politieke issues in gesprek met familie of vrienden.

Van de achttien onderzoeken in onze tabel, gingen vijf op zoek naar de impact op politieke informatie. Vier van de vijf studies onderzochten de wil van de stemtestgebruiker om extra informatie op te zoeken. Het grootste effect vinden we terug in Duitsland (Marschall and Schmidt, 2010). 69 procent van de stemtestgebruikers is na deelname extra informatie gaan opzoeken. Twee andere onderzoeken

vonden ongeveer gelijkaardige resultaten. Het kleinste effect komt uit Italië (De Rosa, 2010). Daar ging 1 op 5 extra informatie opzoeken.

Alle vijf de artikels die politieke interesse aanhalen spreken ook over 'praten over het advies met anderen' als effect van een stemtestdeelname. Ook hier vinden we alleen grote positieve verbanden. Marschall and Schmidt (2010) vinden opnieuw het grootste effect. 70 procent van de Duitse stemtestgebruikers geven aan er waarschijnlijk over te praten met anderen. De Rosa (2010) vindt opnieuw het kleinste effect. 41 procent ging het advies met anderen bespreken. Alle andere studies liggen tussen deze twee percentages.

2.5.4 Effect op politieke kennis

Het laatste effect dat ook het minst aan bod kwam is het effect op politieke kennis. De stemtestgebruikers krijgen een aantal politieke stellingen voorgeschoteld en moeten zich hierover uitspreken. Gaan ze er mee akkoord of niet? Deze stellingen bevatten heel wat politieke informatie. Ook de meningen van de verschillende partijen over die issues komen er aan bod. Dit kan zorgen voor een duidelijker beeld.

Vier van de achttien onderzoeken kaarten het effect op politieke kennis aan. Men kan politieke kennis heel breed houden en bijvoorbeeld vragen of de politiek nu duidelijker geworden is. Een andere mogelijkheid is om de echte kennis van de kiezers te testen en een vergelijking op te stellen tussen bijvoorbeeld stemtestgebruikers en niet-stemtestgebruiker, jongeren en ouderen of lager en hoger opgeleiden. Opnieuw vindt alle onderzoek een positief verband tussen de stemtest en het vergaren van extra politieke kennis.

Schultze (2014) deed in Duitsland de test met de vergelijking tussen stemtestgebruikers en niet-stemtestgebruikers. 40 procent van de Wahl-O-Mat gebruikers hadden een score van 11 of meer op 15 punten. Bij de kiezers die de Wahl-O-Mat niet raadpleegde was er maar 18 procent dat een score van 11 of meer behaalde op de kennistest. Belangrijk is hier natuurlijk: Nemen politiek geïnteresseerden vaker deel aan de stemtest of is het echt de stemtest die zorgt voor extra politieke kennis?

Daarnaast zijn er ook vagere positieve resultaten bij bijvoorbeeld De Rosa (2010). 34 procent gaf bijvoorbeeld aan dat het verschil tussen de partijen duidelijker was en dat ze een beter idee hadden over de huidige politieke issues. Kamoen et al (2015) ging jonge stemtestgebruikers vergelijken met oude stemtestgebruikers en hoogopgeleiden met laagopgeleiden. De jongeren en de hoogopgeleiden vergaarden meer politieke kennis dan de ouderen en laagopgeleiden.

2.6 HYPOTHESEN

Met de beschikbare data van de verkiezingen van 2014 zijn we in staat twee van bovenstaande effecten te onderzoeken: participatie en volatiliteit. Op basis van de informatie die we uit het bestaande onderzoek halen, stellen we twee hypothesen op.

Onderzoek naar participatie-effecten van stemtesten is momenteel heel eenduidig. Zo goed als al het onderzoek vindt een positief effect van stemtestgebruik op participatie. Hetzelfde vinden we terug bij het effect op volatiliteit. Meer dan 80 procent van het huidige onderzoek vindt een positief resultaat. Op basis van deze kennis stellen we twee hypothesen op:

Hypothese 1: Stemtestgebruikers zullen hypothetisch gezien meer participeren dan niet-stemtestgebruikers.

Hypothese 2: Stemtestgebruikers zijn volatieler dan niet-stemtestgebruikers.

3 BELGISCHE CONTEXT

Niet onbelangrijk en al enkele keren aangekaart in bovenstaande hoofdstukken is de Belgische context. Participatie in ons land meten is niet eenvoudig omdat in ons land de opkomstplicht van kracht is voor alle Europese, federale, regionale en lokale verkiezingen. Elke stemgerechtigde burger is verplicht zich naar de stembus te begeven. Het is echter niet verplicht te stemmen. Men dient zich aan te melden aan het stembureau en in het stemhokje te stappen op de dag van de verkiezingen. Dit beperkt deels ons onderzoek omdat we zeer hoge opkomstcijfers hebben. Daarom is een rechtstreeks effect van participatie meten zeer moeilijk. De oplossing die we daarvoor hebben is vragen naar het gedrag dat de kiezers zullen stellen als de opkomstplicht zou wegvallen.

Ondanks deze opkomstplicht zien we toch ook in ons land een dalende opkomst (2014). Bij de federale verkiezingen van 2014 kwam 10,6% niet opdagen. Dit cijfer was in 2007 nog maar 8,9%. Toch kunnen we dit in deze masterproef niet waarnemen omdat we in het totaal maar 1 respondent hebben die aangeeft dat hij geen stem heeft uitgebracht.

4 DATA & METHODE

Om een antwoord te kunnen geven op bovenstaande hypothesen en de onderzoeksvraag gebruik ik de dataset *Partirep Voter Survey 2014* die samengesteld werd door de Interuniversitaire AttractiePool PartiRep (IAP PartiRep), een samenwerkingsverband tussen vijf Belgische universiteiten. De data is een bevraging van de Belgische bevolking in Vlaanderen en Wallonië in aanloop naar de federale, regionale en Europese verkiezingen van 2014 in twee waves.

Op basis van het Rijksregister werd een inwonersaantal gestratificeerde steekproef opgebouwd van 5.004 respondenten met het doel een bruto-steekproef van 2.500 respondenten te bekomen. Naar eerdere ervaring komt zulk onderzoek uit op een responsrate van +/- 50 procent. De respondenten werden bevraagd in twee waves.

Wave 1 was een face-to-face interview voorafgaand aan de verkiezingen. Deze interviews werden afgenomen tussen 20 maart 2014 en 17 mei 2014. Voor dit eerste gedeelte kon men uiteindelijk 2.019 respondenten bevragen. 1001 in Vlaanderen en 1018 in Wallonië. De kleinere bruto-steekproef is een gevolg van het feit dat het interview iets langer duurde dan oorspronkelijk verwacht (gemiddeld 68 minuten). Hierdoor hebben ze het target van 2.500 verlaagd tot 2.000. Dit brengt de responsrate in Vlaanderen op 44 procent en in Wallonië op 45 procent.

Voor golf 2 werden alle 2.019 respondenten opnieuw gecontacteerd na afloop van de verkiezingen. De respondenten werden opgebeld tussen 26 mei en 1 juli 2014 voor een telefonische enquête. Van de 2.019 oorspronkelijke respondenten gingen 1.532 respondenten in op het interview. 826 in Vlaanderen en 706 in Wallonië. Dit komt neer op een responsrate van respectievelijk 83 procent en 69 procent.

Op basis van deze zeer volledige survey is het mogelijk een analyse te maken van verschillende gedragspatronen bij stemtestgebruikers en niet-stemtestgebruikers. Ook stelt de dataset mij in staat enkele algemene kenmerken van de stemtestgebruiker en de niet-stemtestgebruiker te bekijken en significante verschillen op te merken.

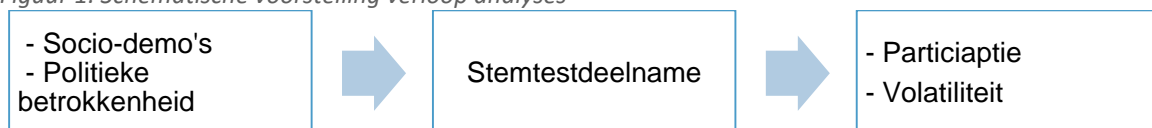
Omdat we uitsluitend interesse hebben in een vergelijking tussen stemtestgebruikers en niet-stemtestgebruikers nemen we logischerwijs enkel de respondenten mee die deelnamen aan beide interviews. Het face-to-face interview voorafgaand aan de verkiezingen en het telefonisch onderzoek na de verkiezingen. In het telefonisch interview werd de respondenten gevraagd of ze deelnamen aan stemtesten. 572 (37 procent) raadpleegde een stemtest, 960 (63 procent) deed dat niet.

In deze masterproef ga ik na of het gebruiken of raadplegen van een stemtest een effect heeft op het gedrag van de kiezer inzake participatie, volatiliteit en. Per onderzocht effect zal ik steeds op een gelijkaardige manier tewerk gaan. Eerst geef ik de cijfers en bespreek ik de mogelijke verschillen die er op het eerste zicht optreden bij stemtestgebruikers en niet-stemtestgebruikers. Ik voer een t-test uit om na te gaan of het gevonden verschil significant is. Vervolgens ga ik het gevonden resultaat opnieuw onderzoeken aan de hand van een logistische regressieanalyse en controleer ik de gevonden effecten met verschillende andere effectvariabelen. Tot slot geef ik een tussentijdse conclusie op basis van mijn hypothesen.

Voor de eerste twee hypothesen zal ik een logistische regressieanalyse opbouwen met drie modellen. Het eerste model bekijkt het netto-effect van de OV “stemtestgebruik”, op de afhankelijke variabele: participatie of volatiliteit. Het tweede model voegt socio-demografische controlevariabelen toe. We gaan na of het gevonden resultaat uit het eerste model stand houdt wanneer we controleren voor geslacht, leeftijd, regio en opleidingsniveau. Het laatste model gaat opnieuw extra controlevariabelen toevoegen. Dit keer met controlevariabelen die de politieke betrokkenheid van kiezers weergeeft. De variabelen politieke interesse, politieke kennis en politiek vertrouwen en politiek internetgebruik worden toegevoegd aan de regressieanalyse. Als laatste controlevariabelen voeg ik ook nog de links/rechts-dimensie toe om na te gaan of een bepaald effect meer of minder terugkomt bij respondenten die zichzelf links of rechts op de politieke schaal plaatsen.

Met uitzondering van een onderzoek vinden de huidige onderzoeken positieve effecten voor stemtestdeelname op participatie en volatiliteit bij de kiezer. Wanneer kiezers deelnemen aan stemtesten, zijn ze sneller geneigd om te gaan stemmen en veranderen ze vaker van stem. In dit onderzoek willen we hetzelfde nagaan, maar ter controle voor enkele socio-demografische en politieke factoren die de kiezer vormen. Wanneer we dat idee in een schema gieten, ziet dat er zo uit:

Figuur 1: Schematische voorstelling verloop analyses

Veel onderzoek blijft beperkt tot de pijl tussen stemtestdeelname en participatie/volatiliteit. Met behulp van regressieanalyses wordt in deze masterproef gecontroleerd of die tweede pijl niet aangestuurd wordt door de eerste pijl. De pijl tussen de kenmerken en eigenschappen van de kiezer is mogelijks de bepalende factor voor deelname aan een stemtest.

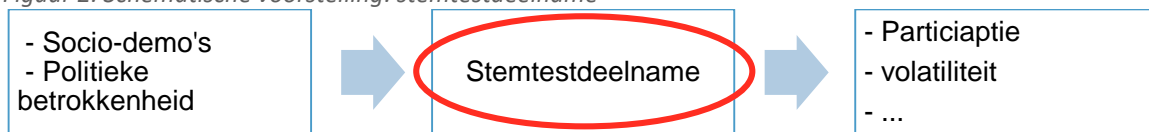
Om de regressieanalyses goed te kunnen kaderen, zal ik eerst alle onafhankelijke variabelen toelichten.

Tabel 2: overzicht onafhankelijke variabelen

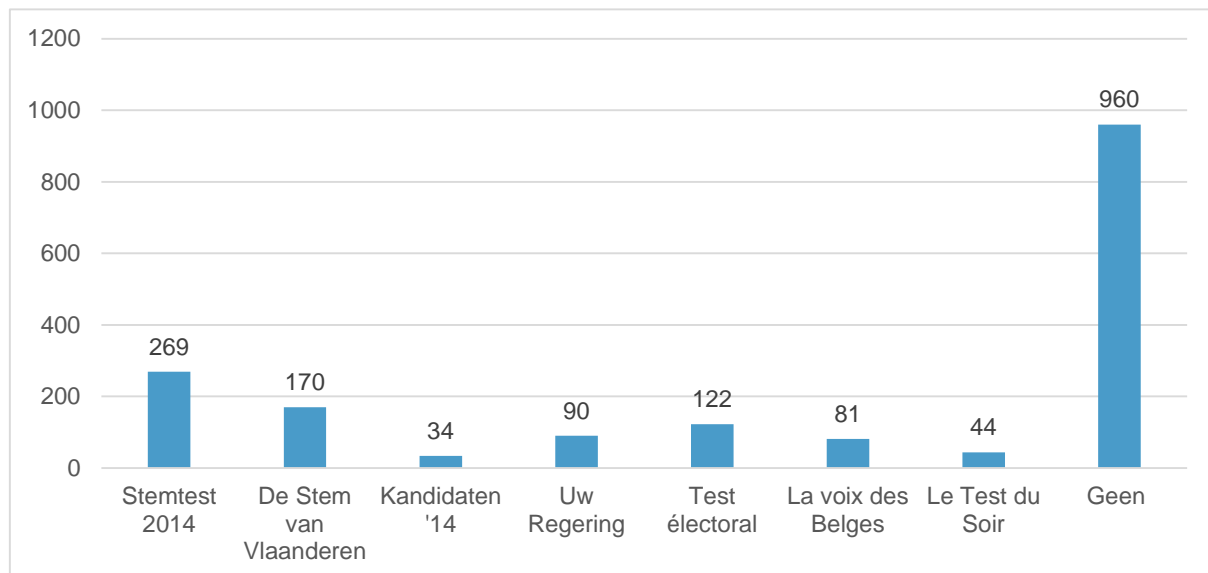
4.1 Stemtestdummy	Deelname aan een stemtest
4.2 Socio-demografische variabelen	Regio Geslacht Leeftijd Opleidingsniveau
4.3 Politieke betrokkenheid	Politieke kennis Politieke interesse Politiek vertrouwen Politiek internetgebruik
4.4 Controlevariabele links/rechts	Links/rechtspositie

4.1 STEMTESTDUMMY

Figuur 2: Schematische voorstelling: stemtestdeelname

Grafiek 1: stemtestgebruik onder alle respondenten in absolute cijfers (n=1532)

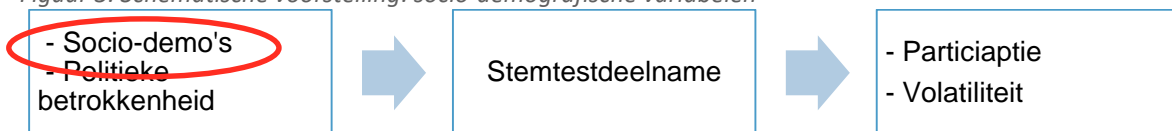
In ons land werden in de aanloop naar de verkiezingen verschillende stemtesten ter beschikking gesteld van de kiezer. Tijdens de survey werd aan de kiezers gevraagd aan welke stemtest(en) zij hadden deelgenomen. Uiteraard is hier sprake van dubbeltelling, aangezien verschillende respondenten konden deelnemen aan meer dan een stemtest. Het is duidelijk dat *Stemtest 2014*, de

stemtest die samengesteld werd door de VRT, De Standaard en de Universiteit Antwerpen het meest bezocht werd. Ook *De Stem Van Vlaanderen*, de stemtest van VTM en Het Laatste Nieuws kende een groot aantal gebruikers. Aan Franstalige zijde is het vooral *Test électorale* die goed scoort, de test samengesteld door RTBF, la Libre Belgique en La Dernière Heure.

Omdat het in deze masterproef niet uitmaakt aan welke test de kiezers deelnamen, maak ik van bovenstaande variabele een dummy-variabele. Het is namelijk enkel van belang dat ze een stemtest raadpleegde. Ook om dubbeltellingen te vermijden maak ik deze variabele zo dat alle respondent die een of meer stemtesten raadpleegde de waarde 1 krijgt voor deze dummy. Bijna 4 op 10 (37 procent) maakte gebruik van een of meerdere stemtesten.

4.2 SOCIO-DEMOGRAFISCHE CONTROLEVARIABLEN

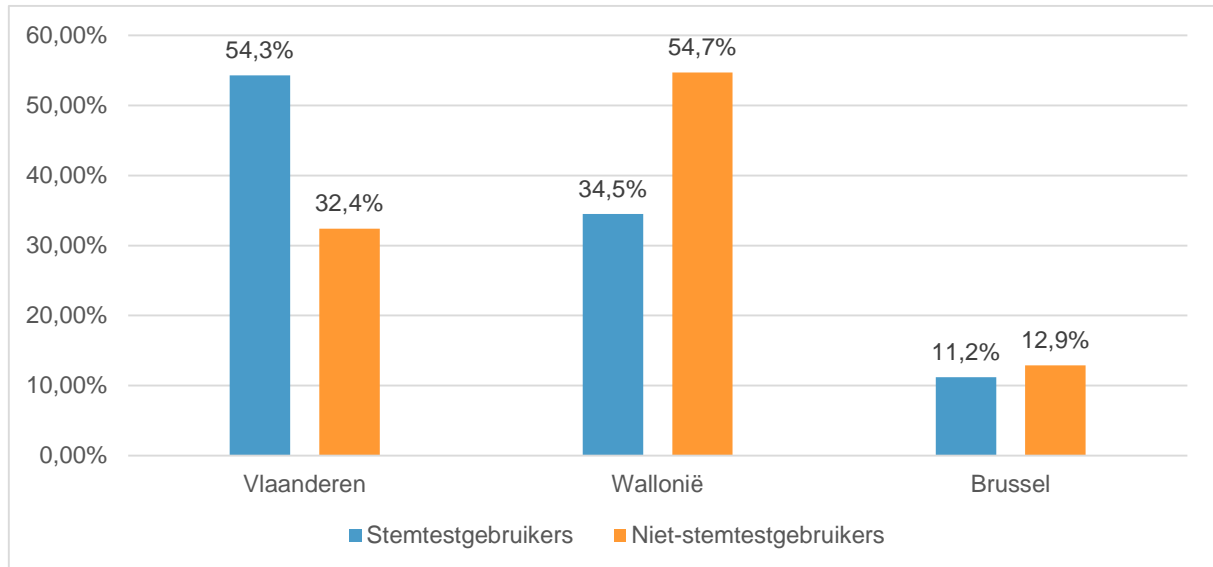
Figuur 3: Schematische voorstelling: socio-demografische variabelen

In deze paragraaf geef ik socio-demografische kenmerken van kiezers vergeleken voor de stemtestgebruiker en niet-stemtestgebruik. Op deze manier krijgen we meteen een goed beeld hoe de verdeling is tussen de twee groepen onderling. In de grafieken is het vaak op zicht al duidelijk dat er verschillen optreden tussen de twee groepen maar om uitspraken te kunnen doen over significante verschillen, voeren we telkens een t-test uit. T-testen worden gebruikt om na te gaan of de gemiddelde van twee groepen significant verschillen van elkaar. Hier willen we de stemtestgebruiker vergelijken met de niet-stemtestgebruiker en te weten komen of de verschillende waardes die optreden ook significante verschillen zijn. We bespreken eerst het kenmerk regio, daarna geslacht, vervolgens leeftijd en tot slot opleidingsniveau.

4.2.1 Regio

Grafiek 2: verdeling voor Vlaanderen, Wallonië en Brussel in procent (n=1.532)

De eerste variabele die ik bespreek is regio. Deze variabele is opgedeeld in drie categorieën: Brussel, Vlaanderen en Wallonië. Op basis van de postcode die de respondenten gaven was het mogelijk deze categorische variabele aan te maken. We zien dat meer dan de helft van alle stemtestgebruikers in Vlaanderen woont. In Wallonië is dat aantal een stuk kleiner, daar woont dan weer meer dan de helft van de niet-stemtestgebruikers. In Brussel gaan de percentages gelijk op.

Het is belangrijk deze regio-variabele mee te nemen omdat Vlaanderen en Wallonië een andere traditie kennen inzake stemtesten. In Vlaanderen worden al lang stemtesten ontwikkeld. Al sinds de beginjaren 2000 kan de Vlaamse kiezer er beroep op doen. In Wallonië ligt dat anders. De stemtesten van 2014 zijn de eerste stemtesten die op grote schaal beschikbaar werden gesteld van de Waalse kiezers.

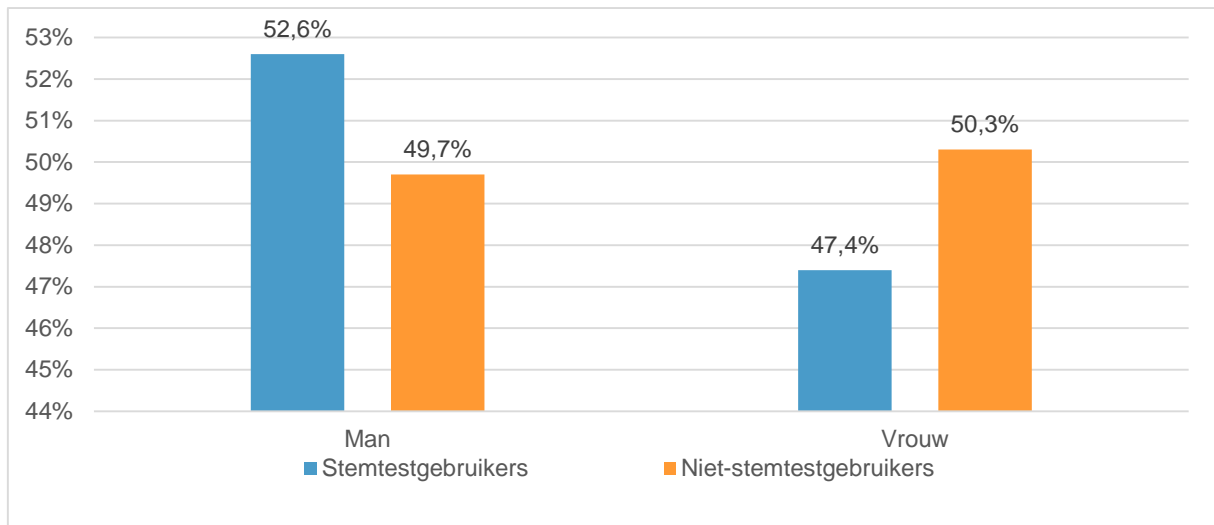
We voeren een independent samples t-test uit om te kunnen spreken van een significant verschil tussen stemtestgebruikers en niet-stemtestgebruikers. Omdat dit een categorische variabele is, bekijken we de t-test voor elke regio afzonderlijk. In een eerste stap kijken we naar de waarden bij de Levene's test. Deze waarde geeft aan of de variantie significant verschillend is. Voor alle drie de regio's zijn de varianties significant verschillend en kunnen we verder kijken naar de verschillen in gemiddelde. We zien in tabel 3 dat de gemiddeldes voor Brussel niet significant verschillen. De waarden voor Wallonië ($t = -8,156 \mid p = 0,000$) en Vlaanderen ($6,342 \mid 0,000$) zijn wel significant. We kunnen aannemen dat er in Vlaanderen significant meer stemtestgebruikers zijn dan in Wallonië. En in Wallonië zijn er logischerwijs significant meer niet-stemtestgebruikers dan in Vlaanderen.

Tabel 3: t-test regio * stemtestdeelname (n = 1.532)

	Gemiddelde	t-waarde	Significantie
Brussel	Stemtest: 0,0927 Geen stemtest: 0,1156	t = -1,442	Sign. = 0,150
Vlaanderen	Stemtest: 0,4510 Geen stemtest: 0,2896	t = 6,342	Sign. = 0,000
Wallonië	Stemtest: 0,2867 Geen stemtest: 0,4896	t = - 8,156	Sign. = 0,000

4.2.2 Geslacht

Grafiek 3: verdeling voor geslacht in procent (n=1.532)

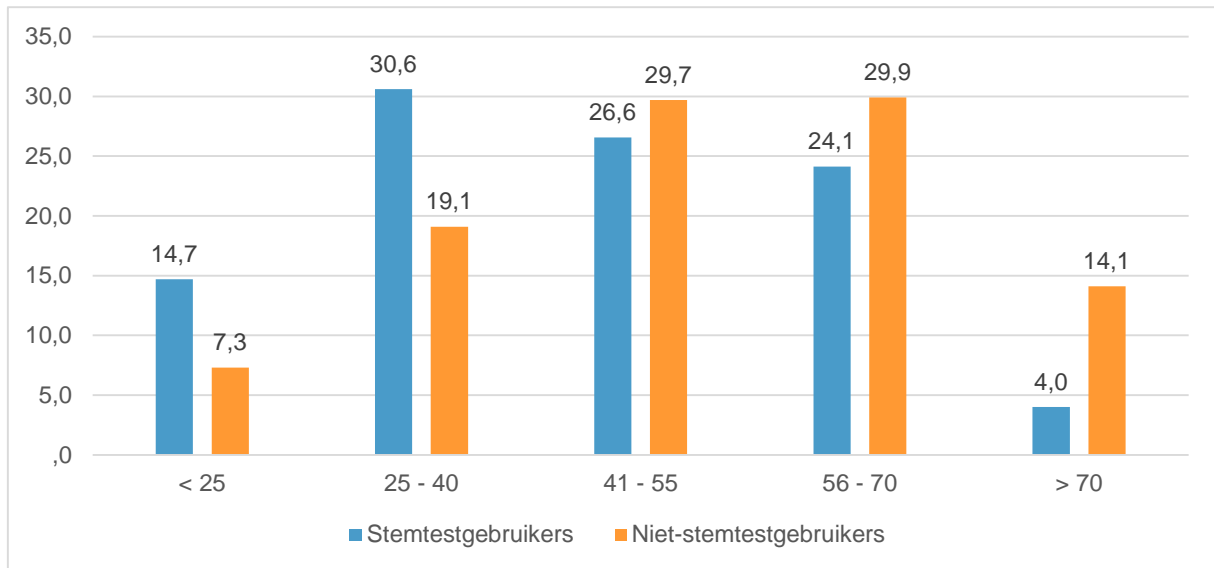
Het tweede socio-demografisch kenmerk dat ik bespreek is de verdeling van geslacht bij stemtestgebruikers en niet-stemtestgebruikers. Volgens de literatuur zijn stemtestgebruikers vooral mannen. Daarom is het ook belangrijk deze variabele op te nemen in onze regressieanalyse. In grafiek 3 kunnen we dit op zicht deels bevestigen. Om te weten of dit verschil significant is, voeren we opnieuw een t-test uit. De significantiewaarde van de Levene's test geeft geen significant variantieverschil aan ($t = 2,510$ | $p = 0,113$). Wanneer we verder kijken naar het verschil voor de gemiddelden, zien we ook hier geen significantie opduiken ($t = 1,111$ | $p = 0,26$). De maximale waarde van 0,05 is ruim overschreden. We kunnen dus niet bevestigen voor deze masterproef dat het inderdaad zo is dat er significant meer mannen stemtestgebruiker zijn.

Tabel 4: t-test geslacht * stemtestdeelname (n=1.532)

	Gemiddelde	t-waarde	Significantie
Geslacht	Stemtest: 0,526 Geen stemtest: 0,496	t = 1,111	Sign. = 0,267

4.2.3 Leeftijd

Grafiek 4: verdeling voor leeftijd in procent (N=1.532)

In de survey werd aan de respondenten gevraagd hun geboortedatum te geven. Die jaartallen heb ik in een nieuwe variabele omgezet naar jaren en vervolgens verdeeld in vijf categorieën van jonger dan 25 tot ouder dan 70. Iedereen in de survey had de stemgerechtigde leeftijd van 18 jaar bereikt. Bij een eerste kijk op de grafiek, treden hier grotere verschillen op dan bij geslacht. Vooral de groepen van jongere kiezers (<25 jaar en 25-40 jaar) kent bij de stemtestgebruikers hogere aantallen vergeleken met de niet-stemtestgebruikers. Bijna de helft van de stemtestgebruikers in onze survey is jonger dan 40 jaar. Het percentage voor dezelfde leeftijdsgroepen is bij de niet-stemtestgebruikers bijna de helft, 26,4 procent. Na de leeftijd van 40 jaar keren de rollen om en zijn de groepen het grootst bij niet-stemtestgebruikers, al worden de verschillen wel kleiner. De groep van de 70-plussers is binnen de stemtestgebruikers de kleinste groep. Dit is waarschijnlijk te wijten aan het feit dat stemtesten bijna altijd via het internet beschikbaar ter beschikking worden gesteld van de kiezer. Het is belangrijk deze variabele mee te nemen omdat er in de literatuur gesteld wordt dat stemtestgebruikers jonger zijn.

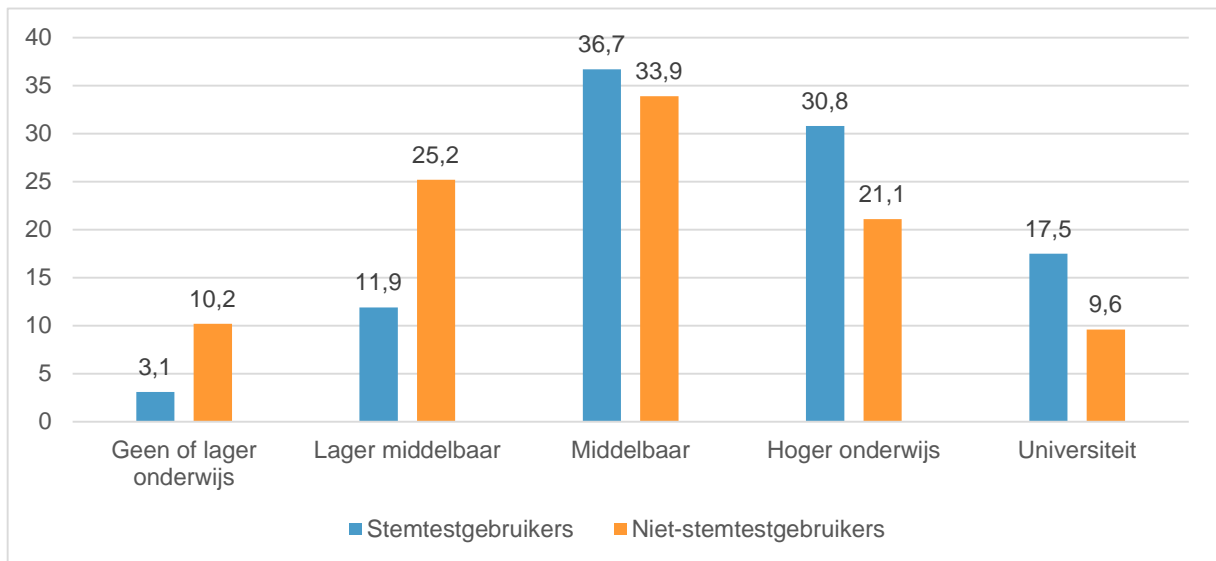
De verschillen in leeftijd tussen stemtestgebruikers en niet-stemtestgebruikers zijn significante verschillen. De Levene's Test ($f = 0,139$ | $p = 0,710$) vertelt ons dat er tussen beide groepen geen significant variantieverschil is maar wel een significant verschil in gemiddelde. De gemiddelde leeftijd voor stemtestgebruikers ligt een stuk lager (43,59 jaar) dan de gemiddelde leeftijd van niet-stemtestgebruikers (51,73). Uit deze t-test mogen we dus concluderen dat stemtestgebruikers significant jonger zijn dan niet-stemtestgebruikers.

Tabel 5: t-test leeftijd * stemtestdeelname (n=1.532)

	Gemiddelde	t-waarde	Significantie
Leeftijd	Stemtest: 43,59 Geen stemtest: 51,73	t = -9,427	Sign. = 0,00

4.2.4 Opleidingsniveau

Grafiek 5: verdeling voor opleidingsniveau in 5 categorieën (n=1.532)

Het opleidingsniveau van de respondenten is opgedeeld in een ordinale variabele met vijf categorieën: geen of lager onderwijs, lager middelbaar onderwijs, hoger middelbaar onderwijs, hogere opleiding of een universitaire opleiding. De verdeling loopt ook hier weer niet helemaal gelijk. We zien dat de stemtestgebruiker iets hoger geschoold is dan de niet-stemtestgebruiker. Bijna de helft (48,3 procent) van alle respondenten die een stemtest gebruikte heeft een hogere opleiding achter de rug. Dit cijfer ligt bij de niet-stemtestgebruikers opvallend lager (30,7 procent). In de literatuur vinden we ook terug dat stemtestgebruikers algemeen hoger opgeleid zijn.

Om te spreken over significante verschillen, voeren we opnieuw een t-test uit. De eerste stap is altijd kijken naar de Levene's Test om te weten of er verschillen in de variantie zijn. Dit is voor opleidingsniveau niet significant ($f = 0,314$ | $p = 0,575$). We kijken naar het verschil in gemiddelden. De gemiddelde waarde voor het opleidingsniveau bij stemtestgebruikers is 3,47 op een maximale waarde van 5. Voor de niet-stemtestgebruiker is de gemiddelde waarde voor het opleidingsniveau 2,94. Dit verschil in gemiddelden is ook significant ($t = 9,312$ | $p = 0,00$). Het gemiddelde opleidingsniveau ligt dus hoger voor de stemtestgebruiker dan voor de niet-stemtestgebruiker.

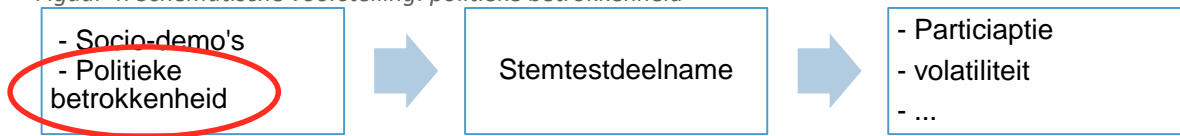
Tabel 6: t-test opleidingsniveau * stemtestdeelname (n=1.532)

	Gemiddelde	t-waarde	Significantie
Opleiding	Stemtest: 3,47	t = 9,256	Sign. = 0,00
	Geen stemtest: 2,94		

Op basis van bovenstaande analyses voor socio-demografische variabelen kunnen we redelijk goed bevestigen wat onderzoek uit het verleden reeds gevonden heeft. Met uitzondering van het geslacht is het inderdaad zo dat de gemiddelde stemtestgebruiker relatief jong is en ook hoger opgeleid is.

4.3 POLITIEKE BETROKKENHEID

Figuur 4: Schematische voorstelling: politieke betrokkenheid

Naast de socio-demografische bespreken we ook vier variabelen in het onderzoek die een vorm van politieke betrokkenheid weergeven. Deze vier variabelen nemen we ook op in onze logistische regressieanalyse. Deze variabelen zijn mogelijks verklarende factoren zijn voor het deelnemen aan een stemtest.

4.3.1 Politiek vertrouwen

De eerste variabele die een vorm van politieke betrokkenheid weergeeft is het vertrouwen in de politiek. In de enquête wordt aan alle respondenten, voorafgaand aan de verkiezingen, gevraagd om een score te geven op 10 voor een elftal zaken die allemaal verbonden zijn aan de politiek. Zo gaven ze een score van 0 (geen vertrouwen) tot 10 (absoluut vertrouwen) voor volgende politieke spelers: media, politie, justitie, de regionale en federale overheden, de regionale en federale regeringen, de Europese Unie, politieke partijen, politici en sociale bewegingen.

Om van politiek vertrouwen een variabele te kunnen maken, moeten we eerst uitzoeken welke bovenstaande actoren samen de onderliggende factor 'politiek vertrouwen' meten. Om te weten welke variabelen onder de factor politiek vertrouwen gecategoriseerd kunnen worden voeren we een factoranalyse uit. Een factoranalyse is een statistische techniek die op basis van een aantal variabelen een achterliggende factor identificeert. Op die manier reduceren we het aantal variabelen en moeten niet alle aparte scores voor vertrouwen in onze uiteindelijke regressie komen. De factoranalyse maakt het mogelijk om een variabele te creëren die een schaal op tien punten geeft voor politiek vertrouwen.

De factoranalyse geeft weer dat er uit de elf opgenomen variabelen één nieuwe factor kan worden gecreëerd. Dit zien we aan de hand van de eigenwaarde van de factor. Een eigenwaarde van een factor moet groter zijn dan 1, wanneer de eigenwaarde van een factor lager is dan 1 wil dat zeggen dat de nieuwe factor minder variantie verklaart dan ze zelf toevoegt. Deze regel wordt ook wel het Kaiser criterium genoemd.

We weten dus dat uit die elf variabelen een factor 'politiek vertrouwen' voortkomt. Om nu te weten te komen of we alle variabelen in de factor kunnen opnemen bekijken we de componentenmatrix. De correlatiecoëfficiënt tussen de variabele en de nieuwe factor moet volgens de vuistregel groter dan zijn 0,5 om toegevoegd te mogen worden aan de factor, ook wel de factorlading genoemd. Voor alle

variabelen kennen we een factorlading die groter is dan 0,5. De correlatie tussen alle items en de factor is overall voldoende groot om te kunnen aannemen dat de elf variabelen die vertrouwen meten goede indicatoren zijn voor het meten van 'politiek vertrouwen'. Dit is voor alle variabelen het geval en we mogen bij gevolg alle variabelen opnemen in de nieuwe variabele/factor 'politiek vertrouwen'.

Om de variabele aan te maken nemen we de som die de respondenten gaven voor alle vragen in verband met vertrouwen en delen we deze door elf, het aantal opgenomen variabelen in de factor politiek vertrouwen. Op deze manier krijgen we voor elke respondent afzonderlijk een score op 10 voor politiek vertrouwen. Met deze nieuwe variabele kunnen we nu aan de slag. We bekijken de gemiddelden voor stemtestgebruikers en niet-stemtestgebruikers. We zien op het eerste zicht al dat het gemiddeld politiek vertrouwen voor stemtestgebruikers hoger ligt dan het gemiddeld politiek vertrouwen voor niet-stemtestgebruikers (zie tabel 7).

Tabel 7: Gemiddelde score politiek vertrouwen op 10 (n=1.532)

	score
Stemtestgebruikers (n = 572)	5,34
Niet-stemtestgebruikers (n = 960)	4,87

Bij controle met een t-test blijkt zowel variantieverschil significant te zijn ($f = 18,006$ | $p = 0,000$). Vervolgens kijken we naar het verschil in gemiddelde van politiek vertrouwen voor stemtestgebruikers en niet-stemtestgebruikers. Ook deze t-waarde is significant ($t = 6,452$ | $p = 0,000$) We mogen concluderen dat stemtestgebruikers in het algemeen meer vertrouwen hebben in de politiek in vergelijking met niet-stemtestgebruikers.

*Tabel 8: t-test politiek vertrouwen * stemtestdeelname (n=1.532)*

	Gemiddelde	t-waarde	Significantie
Politiek vertrouwen	Stemtest: 5,34 Geen stemtest: 4,87	$t = 6,452$	Sign. = 0,00

4.3.3 Politieke kennis

De volgende variabele die de politieke betrokkenheid van een respondent weergeeft is politieke kennis. Om de politieke kennis van de respondenten te meten werden in de survey vijf kennisvragen met verschillende antwoordmogelijkheden gesteld.

1. Wie is de voorzitter van de kamer van volksvertegenwoordigers? (André Flahaut)
2. Welke partij zit momenteel niet in Vlaamse/Waalse regering? (Open VLD/MR)
3. Welke partij zit momenteel niet in de federale regering? (N-VA)
4. Waaruit bestaat het Federaal parlement? (Kamer en Senaat)
5. Hoeveel lidstaten heeft de Europese Unie? (28 lidstaten)

Bij een juist antwoord, krijgt de respondent een punt en kan dus een maximale score van vijf punten verdienen. Wie een score heeft van 5/5 heeft dus een zeer goede politieke kennis, wie nul op vijf scoorde, heeft weinig politieke kennis. De stemtestgebruikers halen een gemiddelde score van 2,3, de niet-stemtestgebruikers scoren gemiddeld 2.

Tabel 9: gemiddelde score voor politieke kennis op vijf (n=1.532)

	Score
Stemtestgebruikers (n = 572)	2,3
Niet-stemtestgebruikers (n = 960)	2

Deze gemiddelde scores verschillen significant van elkaar (zie tabel 10). De Levene's test geeft eerst aan dat er geen variantieverschil is voor beide groepen ($f = 0,211$ | $0,646$). De gemiddelden voor beide groepen verschillen wel significant van elkaar ($t = 3,287$ | $p = 0,001$). We kunnen vaststellen dat stemtestgebruikers significant meer politieke kennis hebben dan niet-stemtestgebruikers.

Tabel 10: t-test politieke kennis * stemtestdeelname (n=1.532)

	Gemiddelde	t-waarde	Significantie
Politieke kennis	Stemtest: 2,33 Geen stemtest: 2,09	$t = 3,287$	Sign. = 0,001

4.3.4 Politieke interesse

Politieke interesse werd rechtstreeks bevraagd aan onze correspondenten met als antwoordmogelijkheid een schaal van 0 (geen interesse) tot 10 (absolute interesse). Het gemiddelde voor de stemtestgebruiker ligt toch wel een stuk hoger dan het gemiddelde voor de niet-stemtestgebruiker (zie tabel X).

Tabel 11X: gemiddelde score voor politieke interesse op 10 (n=1.532)

	Score
Stemtestgebruikers (n = 572)	5,64
Niet-stemtestgebruikers (n = 960)	4,67

Wanneer we de t-test uitvoeren blijkt het kleine verschil significant te zijn. De Levene's test gaf een significant variantie verschil ($f = 5,720$ | $p = 0,017$) tussen beide groepen. Verder kijken naar het verschil in gemiddelde score vergeleken voor stemtestgebruikers en niet-stemtestgebruikers zien we ook hier een significante waarde opduiken.

Tabel 12: t-test politieke interesse * stemtestdeelname (n=1532)

	Gemiddelde	t-waarde	Significantie
Politieke kennis	Stemtest: 5,64 Geen stemtest: 4,67	t = 3,296	Sign. = 0,000

4.3.5 Politiek internetgebruik

Naast rechtstreeks bevragen van politieke interesse werd ook gevraagd naar acties die het politiek internetgebruik van de kiezer in kaart brengen. Op basis van negen vragen kunnen we ook voor deze vraag een schaal opstellen. De vragen konden enkel beantwoord worden met ja of nee. Wanneer we de scores optellen (Ja = 1 punt) krijgen we voor alle stemtestgebruikers en niet-stemtestgebruikers een cijfer op negen punten.

1. Heb je een website of facebook van een kandidaat of partij bezocht?
2. Heb je je mailadres achtergelaten voor extra informatie via twitter of elektronische nieuwsbrief?
3. Heb je bepaalde kandidaten of partijen geliked op sociale media?
4. Ben je een nieuwssite gaan bezoeken opzoek naar extra informatie over de verkiezingen?
5. Heb je filmpjes gezien met politieke inhoud
6. Heb je online mee campagne gevoerd door middel van bijvoorbeeld je profielfoto te veranderen in het logo van de partij?
7. Heb je politieke commentaar op facebook of een blog geplaatst?

8. Heb je campagnemateriaal doorgestuurd naar vrienden, familie of collega's via Twitter of Facebook?
9. Heb je campagnemateriaal op je eigen Facebookprofiel, blog of pagina geplaatst

De nieuwe variabele noemen we 'politiek internetgebruik'. Deze geeft ons volgende gemiddelden vergeleken voor beide groepen. De scores liggen voor beide groepen erg laag al zien we toch een groot verschil tussen beide.

Tabel 13: gemiddelde score voor politiek internetgebruik– score op 9 (n=1.532)

	Score
Stemtestgebruikers (n = 572)	1,64
Niet-stemtestgebruikers (n = 960)	0,65

Opnieuw controleren we ook deze variabele met een t-test om te kunnen spreken van een significant verschil in gemiddelde voor beide groepen. We zien dat de Levene's test voor het variantieverschil al een significantie aangeeft (f = 56,479 | p = 0,000). Ook de t-waarde die het verschil voor de gemiddelden weergeeft, heeft een significante waarde (t = 12,371 | p = 0,000). We kunnen dus spreken van significant meer politiek internetgebruik bij stemtestgebruikers in vergelijking met niet-stemtestgebruikers.

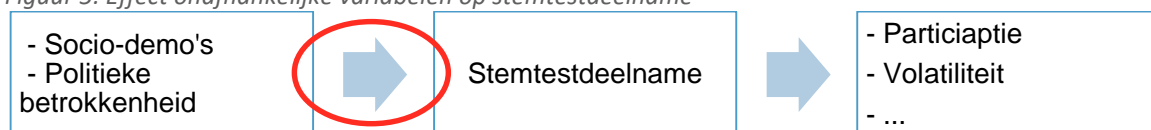
Tabel 14: t-test politiek internetgebruik * stemtestdeelname (n=1.532)

	Gemiddelde	t-waarde	Significantie
Politieke kennis	Stemtest: 1,64 Geen stemtest: 2,09	t = 12,371	Sign. = 0,000

4.4 EFFECT VAN DE EFFECTVARIABLEN OP STEMTESTGEBRUIK

De laatste stap voor we de uiteindelijke resultaten voor deze masterproef zullen bespreken is nagaan in hoeverre de socio-demografische variabelen en de vormen van politieke betrokkenheid voorspellers zijn voor stemtestdeelname. Hiervoor kijken we even terug naar de schematische voorstelling. We gaan de omcirkelde pijl bekijken die van de onafhankelijke variabelen naar stemtestdeelname als afhankelijke variabele gaat aan de hand van een logistische regressie.

Figuur 5: Effect onafhankelijke variabelen op stemtestdeelname

In onderstaande tabel 15 zien we een logistische regressie met afhankelijke variabele het deelnemen aan stemtesten ja of nee. Het model heeft een goede fit (significantie = 0,00) en verklaart ongeveer 26 procent van de variantie

Blok 1 van de analyse omvat de vier eerder besproken socio-demografische variabelen: regio (met Wallonië als referentiecategorie), geslacht (man = 1), leeftijd en opleidingsniveau. Met uitzondering van de regio Brussel en geslacht geven al deze onafhankelijke variabelen een effect op deelname aan stemtesten. Een respondent in Vlaanderen heeft meer dan twee keer zoveel kans om deel te nemen aan stemtest dan wanneer de respondent woonachtig is in Wallonië (Odds ratio = 2,384 | p = 0,000). Dit kan, zoals eerder gezegd, te maken hebben met de stemtesttradities in beide landsdelen. Leeftijd heeft een negatief effect op stemtestdeelname. Naarmate de respondent ouder wordt, daalt de kans dat hij of zij nog zal gebruik maken van stemtesten. Per jaar dat de respondent ouder wordt, daalt de kans met 2,3 procent (odds ratio = 0,997 | p = 0,000). Opleidingsniveau heeft op zijn beurt een positief effect. Hoe hoger de kiezer geschoold is, hoe groter de kans hij of zij gebruik zal maken van stemtesten. De ordinale variabele opleidingsniveau is opgedeeld in vijf categorieën. Per hogere categorie, vermeerderd de kans op stemtestdeelname met 36 procent (odds ratio = 1,355 | 0,000). We kunnen deels de literatuur hierin volgen. Onze stemtestgebruikers zijn inderdaad jonger en hoger geschoold. Over geslacht kunnen we geen significante uitspraken doen.

Blok 2 omvat vier variabelen die een waarde geven voor politieke betrokkenheid. Twee van deze variabelen hebben een positief effect op deelnemen aan een stemtest. Enerzijds stijgt de kans op deelname wanneer een respondent meer vertrouwen heeft in de politiek. Per extra punt op de schaal voor politiek vertrouwen, vermeerderd de kans op stemtestdeelname met 17 procent (odds ratio = 1,173 | p = 0,001). Ook het politiek internetgebruik van de respondent heeft een sterk significant positief effect op stemtestdeelname. Hoe meer de respondent op internet politieke acties onderneemt, hoe groter de kans hij of zij zal deelnemen aan een stemtest. Per extra punt op deze variabele stijgt de kans met bijna 50 procent (odds ratio = 1,478 | p = 0,000). De controlevariabele voor respondenten die zich links of rechts op de politieke as plaatsen, is niet significant. Ook over het geslacht en de Brusselse kiezers kunnen we geen uitspraken doen. Politieke kennis of politieke interesse hebben in deze logistische regressie ook geen significant effect op stemtestdeelname.

Omdat zaken zoals politiek vertrouwen, politieke interesse mogelijks dezelfde effecten aantonen, gaan we vooraf meten of er tussen de variabelen onderling geen correlatie bestaat. In een correlatie-matrix zien we in hoeverre de variabelen hetzelfde meten. Deze mag volgens de Pearson Correlatie-vuistregel niet hoger zijn dan 0,70. Wanneer dit het geval is, kiezen we een van de twee variabelen om op te nemen in de regressieanalyse. We plaatsen alle vier de variabelen tegenover elkaar en bekijken de

correlatiecoëfficiënt in onderstaande tabel 17. We zien duidelijk dat geen enkele waarde de maximale waarde van 0,70 overschrijdt. We kunnen alle vier de variabelen opnemen in het laatste model.

Tabel 17: correlatiecoëfficiënten tussen variabelen voor politieke betrokkenheid (n=1.532)

	Politieke kennis	Politiek vertrouwen	Politieke interesse	Politiek internetgebruik
Politieke kennis		0,024	0,349	0,111
Politiek vertrouwen	0,024		0,253	0,090
Politieke interesse	0,349	0,253		0,291
Politiek internetgebruik	0,111	0,090	0,291	

Tabel 15: Logistische regressieanalyse voor stemtestgebruik (n=1.532)

	AV: Stemtest 0/1		
	B	Exp(b)	Sign.
BLOK 1: Socio-demo's			
- Regio – Vlaanderen (ref = Wallonië)	0,859	2,384	0,000
- Regio – Brussel (ref = Wallonië)	-0,009	0,991	0,967
- Geslacht	-0,030	0,971	0,816
- Leeftijd	-0,023	0,977	0,000
- Opleidingsniveau	0,304	1,355	0,000
BLOK 2: politieke betrokkenheid			
- Politiek vertrouwen	0,159	1,173	0,001
- Politieke kennis	0,074	1,077	0,141
- Politieke interesse	0,046	1,048	0,085
- Politiek internetgebruik	0,387	1,478	0,000
Controlevariabele			
- Links/Rechtspositie	0,043	1,044	0,149
Constante	-2,818	0,060	0,000

Nagelkerke $R^2 = 0,263$

N = 1.455

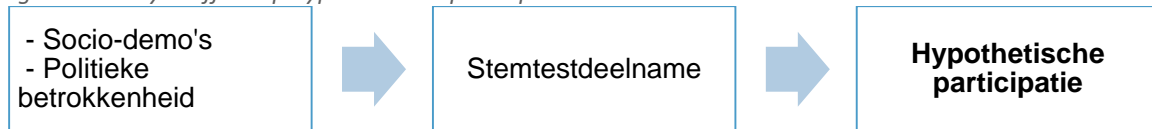
Chi² p = 0,000

5 RESULTATEN

Na de bespreking van de variabelen die mogelijks het effect van stemtesten op de kiezer mee aansturen, zal ik de nu resultaten geven per effect. Eerst bespreek ik het effect op participatie, vervolgens het effect op volatiliteit.

5.1 EFFECT OP HYPOTHETISCHE PARTICIPATIE

Figuur 6: Analyse effect op hypothetische participatie

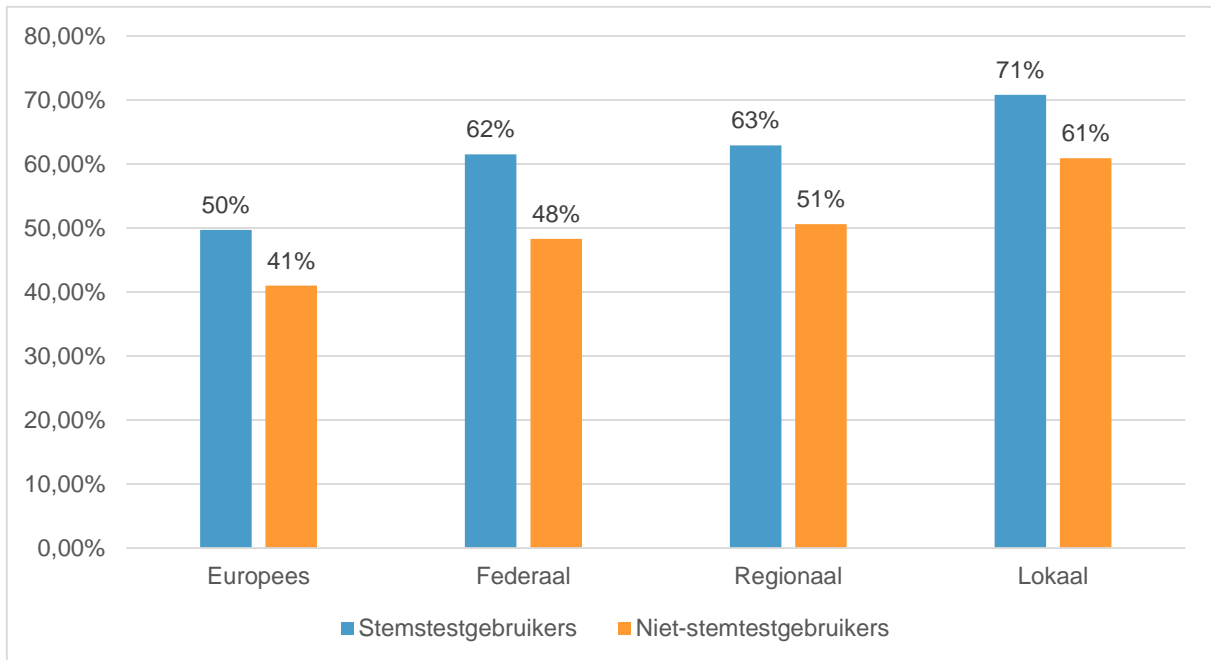
5.1.1 De cijfers

In België is men vanaf 18 jaar verplicht om naar het stembokje te gaan. Het is echter niet verplicht om effectief een stem uit te brengen. Door deze wetgeving is het in België haast onmogelijk te weten te komen of er meer of minder stemtestgebruikers zullen gaan stemmen in vergelijking met de niet-stemtestgebruikers. Iedereen is verplicht zich aan te melden aan het stemlokaal. Wat wel mogelijk is, is de vraag stellen of ze nog wel zouden gaan stemmen, moest dat niet meer verplicht zijn. Dit noemen we verder in de masterproef de hypothetische participatie. In de survey werd al alle respondenten gevraagd of ze nog zouden gaan stemmen voor elk bestuursniveau afzonderlijk.

1. Zou u nog gaan stemmen voor de Europese verkiezingen als dat niet verplicht was?
2. Zou u nog gaan stemmen voor de federale verkiezingen als dat niet verplicht was?
3. Zou u nog gaan stemmen voor de regionale verkiezingen als dat niet verplicht was?
4. Zou u nog gaan stemmen voor de lokale verkiezingen als dat niet verplicht was?

Op deze vier vragen konden de respondenten van de survey telkens antwoorden vier mogelijke antwoorden: altijd, meestal, soms of nooit. We gaan deze variabelen gebruiken om na te gaan of er een hypothetisch participatie-effect bestaat van stemtesten op kiezers. We gaan enkel kijken naar de respondenten die 'altijd' antwoorden op de vraag en dit vergelijken voor de vier verkiezingen telkens voor stemtestgebruikers en niet-stemtestgebruikers. De antwoorden misschien of waarschijnlijk vertonen toch een vorm van twijfel bij de respondenten. Daarom nemen we deze niet mee in onze analyse. Het antwoord 'altijd' zal de waarde 1 krijgen, al de rest krijgt waarde 0.

Grafiek 6: Verdeling altijd stemmen voor (niet-) stemtestgebruikers voor alle niveaus (n=1.532)

Op het eerste zicht zien we in grafiek 6 dat stemtestgebruikers meer geneigd zouden zijn om hypothetisch gezien te gaan stemmen dan niet-stemtestgebruikers, bekeken voor alle bestuursniveaus. Het verschil is bijna overal +/- 10 procent. De resultaten van de t-test bevestigen dit. We kunnen voorzichtig concluderen dat stemtestgebruikers voor alle verkiezingen significant vaker zullen gaan stemmen dan niet-stemtestgebruikers.

Tabel 16: t-test ALTIJD gaan stemmen * stemtestdeelname (n=1.532)

	Gemiddelde	t-waarde	Significantie
Altijd – Federaal	Stemtest: 61,54 Geen stemtest: 48,33	t = 5,083	Sign. = 0,000
Altijd – Europees	Stemtest: 50,35 Geen stemtest: 41,04	t = 3,543	Sign. = 0,000
Altijd – Regionaal	Stemtest: 62,94 Geen stemtest: 50,63	t = 4,760	Sign. = 0,000
Altijd – Lokaal	Stemtest: 70,80 Geen stemtest: 60,94	t = 3,994	Sign. = 0,000

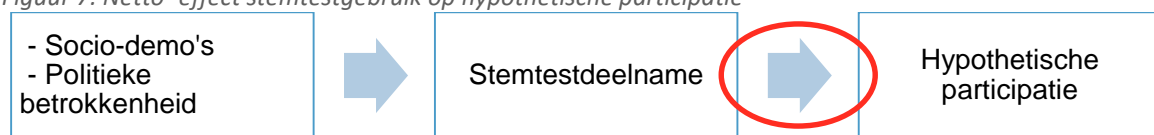
5.1.2 Regressieanalyse

Na het bekijken van de cijfers, gaan we nu onze stapsgewijze regressieanalyse uitvoeren aan de hand van drie modellen. Voor deze regressie gaan we enkel kijken naar het antwoord voor de federale verkiezingen. Dit is het belangrijkste bestuursniveau. We gaan door middel van een logistische regressie controleren of de bovenstaande bevinding, dat stemtestgebruikers hypothetisch gezien meer zullen gaan stemmen, standhoudt wanneer we controleren voor extra variabelen. De analyse

verloopt in drie stappen. In de eerste stap (model 1), gaan we het netto-effect van stemtestgebruik op participatie bekijken in de regressieanalyse. Als tweede stap (model 2) voegen we socio-demografische kenmerken toe. We kijken wat er gebeurt met de waarden uit de eerste stap. We controleren opnieuw onze afhankelijke variabelen voor gebruik van een stemtest en bijkomend voor geslacht, leeftijd, woonplaats en opleidingsniveau. Als laatste stap (model 3) voegen we de variabelen toe die de politieke betrokkenheid van de kiezer aangeeft en onze controlevariabele links/rechtspositie. We kijken na deze laatste stap opnieuw wat er gebeurt met vooraf gevonden effecten.

MODEL 1: EFFECT VAN STEMTEST GEBRUIKEN OP ALTIJD GAAN STEMMEN VOOR DE FEDERALE VERKIEZINGEN

Figuur 7: Netto- effect stemtestgebruik op hypothetische participatie

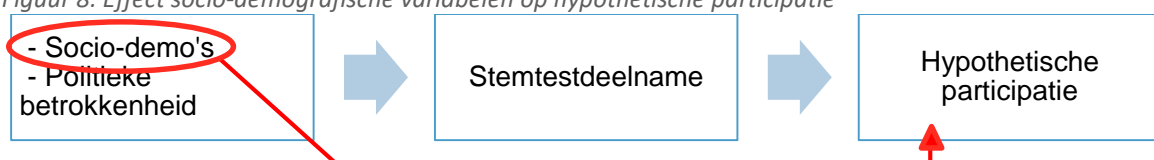

De eerste stap is de stap van stemtestdeelname als effectvariabele op participatie bij de kiezer. De resultaten zijn te vinden in het eerste model van tabel 18. We bespreken in dit eerste model de rode pijl in de schematische voorstelling van het verloop van de analyse. Eerst en vooral zien we aan de hand van de χ^2 dat het model een goede fit heeft met de huidige variabelen en een variantie van ongeveer 2,2 procent verklaard.

Net zoals de t-test in de vorige sectie al deed vermoeden is er een sterk significant positief verband tussen het raadplegen van een stemtest en aangeven dat men altijd zal gaan stemmen als dat niet verplicht zou zijn. Dat zien we in de kolommen van de odds en de odds-ratio. De odds is een logistische regressiecoëfficiënt die aangeeft of er een positief of negatief effect is van de onafhankelijke op de afhankelijke variabele. Om te kunnen spreken over kansverhoudingen tussen stemtestgebruikers en niet-stemtestgebruikers kijken we naar odds-ratio. Die neemt het natuurlijk logaritme uit de odds weg om uitspraken te kunnen doen over de grootte van het effect. De odds-ratio bedraagt in dit eerste model 1,710. De waarde is groter dan 1, wat eveneens wijst op een positief effect en wil zeggen dat een stemtestgebruiker 0,71 keer meer kans heeft om hypothetisch gesteld te gaan stemmen indien dit geen verplichting zou zijn.

MODEL 2: SOCIO-DEMOGRAFISCHE VARIABLEN TOEVOEGEN

Figuur 8: Effect socio-demografische variabelen op hypothetische participatie

De tweede stap in de logistische regressie is het toevoegen van de socio-demografische kenmerken van de respondenten. Eerst en vooral is het belangrijk om te vermelden dat de waarden van de variabelen worden gestandaardiseerd om een vergelijking te kunnen maken. De variabelen werden allemaal op een andere manier gemeten. Net zoals in model 1 zien we ook hier een goede fit met een verklaarde variantie van 10 procent.

We voegen vier variabelen toe. De variabele regio is nog eens opgesplitst in twee dummy-variabelen: Brussel en Vlaanderen. Wallonië werd niet mee opgenomen omdat deze fungeert als referentiecategorie. Wanneer we naar de odds en odds-ratio kijken in tabel 18 voor de eerste variabele, stemtestgebruik, zien we een lichte daling ten opzichte van model 1 maar nog steeds een positief significant verband. Waar in model 1 de kans op hypothetische participatie steeg met een factor van 1,71 daalt deze waarde nu tot factor 1,57. De waarde is nog steeds sterk significant. Door toevoeging van de socio-demografische variabele blijken toch ook andere indicatoren die mee instaan voor het participatie indien dat niet verplicht zou zijn.

Regio: de variabele regio heeft geen significant effect op het al dan niet gaan stemmen wanneer dat niet verplicht zou zijn. We kunnen dus niet stellen dat een bepaalde regio meer participatie zou zien dan een andere regio wanneer de opkomstplicht in ons land wegvalt

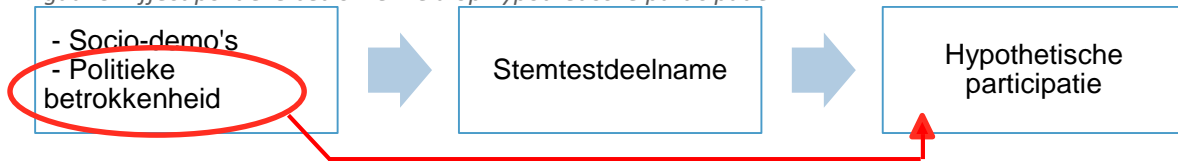
Geslacht: de variabele geslacht is een dummyvariabele met een waarde 1 = man. Deze variabele heeft significant effect ($p = 0,000$) op participatie. De odds van 0,317 wijst op een positief verband, de odds ratio geeft een factor van 1,397. De kans dat een man altijd zal gaan stemmen is groter dan voor een vrouw. Die kans is 1,373 keer groter dan voor vrouwen.

Leeftijd: leeftijd is een continue variabele met eveneens een positief effect op altijd stemmen. De odds en odds-ratio bedragen respectievelijk 0,011 en 1,011 en zijn significant ($p = 0,000$). Ieder jaar wordt te kans om altijd te gaan stemmen versus niet te gaan stemmen groter met een factor van 1,011. Dat wil zeggen dat ieder jaar de kiezer ouder is, de odds of de kans om hypothetisch gezien altijd te gaan stemmen voor de federale verkiezingen toeneemt met 1,1 procent.

Opleidingsniveau: opleidingsniveau is ingedeeld in vijf categorieën. De waarde 1 staat voor geen diploma of een diploma lager onderwijs, de waarde 5 staat voor een universitaire opleiding. Deze ordinale variabele heeft eveneens een positief effect op de hypothetische participatie. Hoe hoger de opleiding die de kiezer genoten heeft, hoe groter de kans dat hij of zij zal gaan stemmen zonder opkomstplicht. Deze variabele is naast het gebruiken van een stemtest de variabele met het grootste effect op al dan niet gaan stemmen. De odds-ratio van 1,535 ($p = 0,000$) geeft aan dat per opleidingsniveau hoger, de kans op participatie stijgt met 53 procent.

MODEL 3: POLITIEKE BETROKKENHEID EN L/R-POSITIE TOEVOEGEN

Figuur 9: Effect politieke betrokkenheid op hypothetische participatie

De derde en laatste stap in deze analyse voor het effect op participatie is het toevoegen van de variabelen die de politieke betrokkenheid van de respondenten weergeven in model 3. De fit van ons model is goed en er wordt 24,7 procent variantie verklaard met dit model.

Het eerste en ook belangrijkste dat ons opvalt, is het wegvallen van het stemtesteffect. De variabele die aangeeft of stemtestgebruik een effect heeft op de hypothetische variabele had in modellen 1 en 2 nog een significant effect, maar na controle voor politieke betrokkenheid is valt die significantie volledig weg. Het gebruiken van een stemtest kan bij dezen dus ook niet meer dienen als verklaring waarom bepaalde kiezers er voor kiezen te gaan stemmen ook als dit niet verplicht is. Ook de significante waarden voor geslacht en leeftijd vervallen. Van de socio-demografische variabelen uit model 2 blijft enkel het opleidingsniveau een sterk significant effect hebben op stemmen als de opkomstplicht vervalt. De kans dat een kiezer met een hogere opleiding altijd zal gaan stemmen is 37,6 procent groter.

Nu gaan we ons focussen op het derde blok, het blok met de nieuwe variabelen. Deze geven allemaal een significante positieve waarde voor hypothetische participatie bij kiezers. Alle vier de variabelen zijn schaalvariabelen op een score van negen of tien punten. Hoe hoger de score op deze variabelen, hoe groter de kans dat de kiezer zal gaan stemmen als de opkomstplicht vervalt. Voor politiek vertrouwen stijgt de kans met 23,9 procent, voor politieke kennis met 14,3 procent, politieke interesse met 27,2 procent en tot slot stijgt de kans op hypothetisch participatie met 26,9 procent.

Hypothese 1: Stemtestgebruikers zullen hypothetisch gezien meer participeren dan niet-stemtestgebruikers.

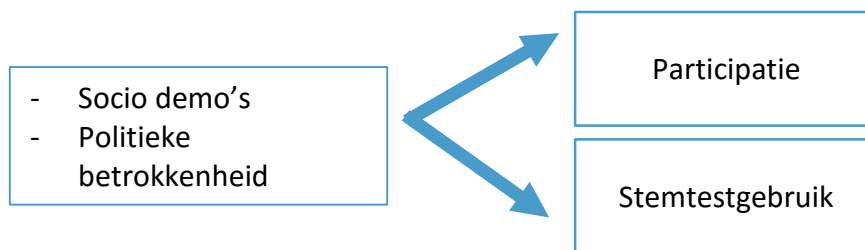
Onze eerste hypothese beschrijft het effect van stemtestgebruik op hypothetische participatie. In het eerste en tweede model vonden we steun voor dit effect. Echter na controle voor de politieke betrokkenheid van de kiezer valt het significante effect hier weg. Dit houdt in dat we geen steun vinden voor deze eerste hypothese en niet kunnen besluiten dat stemtestgebruikers meer geneigd zijn te gaan stemmen in vergelijking met niet-stemtestgebruikers. In onze regressieanalyse zien we duidelijk dat de deelname aan een stemtest niet de factor is die de participatie in de hand werkt. Het zijn factoren zoals vertrouwen, interesse, kennis en internetgebruik die zorgen voor een positief antwoord op de

vraag of de kiezer zal gaan stemmen indien dit niet verplicht was. Ook de opleiding speelt een grote rol. Hoe hoger opgeleid de kiezer is, hoe meer geneigd hij of zij zal zijn om te gaan stemmen.

Dit is een belangrijke bevinding wanneer we teruggrijpen op onze literatuur. Bijna alle literatuur vond een positief effect voor participatie. Met deze representatieve surveydata die we beschikken, met bevraging in twee waves en de mogelijkheid een vergelijking te kunnen maken tussen stemtestgebruikers en niet-stemtestgebruikers vonden we dat het effect niet standhoudt wanneer er gecontroleerd wordt voor andere variabelen.

Figuur 10 geeft een schematische aanpassing van wat we eerste verwacht hadden. Stemtestgebruik is geen tussenliggende variabele maar evengoed een gevolg van verschillende controlevariabelen

Figuur 10: Effect op stemtestdeelname EN hypothetische participatie

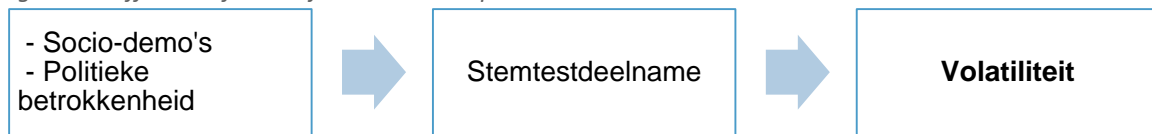

TABEL 18: LOGISTISCHE REGRESSIE MET AV = HYPOTHETISCHE PARTICIPATIE VOOR DE FEDERALE VERKIEZINGEN IN DRIE MODELLEN

	MODEL 1: Stemtest-dummy			MODEL 2: socio-demo's			MODEL 3: politieke eigenschappen		
	Odds (B)	Odds-Ratio Exp(b)	p-waarde	Odds (B)	Odds-Ratio Exp(b)	p-waarde	Odds (B)	Odds-Ratio Exp(b)	p-waarde
BLOK 1: STEMTEST-DUMMY									
- stemtest gebruiken (0/1)	0,537	1,710	0,000	0,448	1,565	0,000	-0,007	0,993	0,959
BLOK 2: SOCIO-DEMO'S									
- Regio (ref. cat. = Wallonië)									
o Vlaanderen				-0,165	0,848	0,159	-0,041	0,960	0,758
o Brussel				0,165	1,179	0,359	0,195	1,215	0,327
- Geslacht (man = 1)				0,334	1,397	0,002	-0,076	0,927	0,543
- Leeftijd				0,011	1,011	0,001	0,009	1,009	0,027
- Opleidingsniveau				0,429	1,535	0,000	0,326	1,386	0,000
BLOK 3: POLITIEKE BETROKKENHEID									
- Politiek vertrouwen							0,214	1,239	0,000
- Politieke kennis							0,134	1,143	0,006
- Politieke interesse							0,240	1,272	0,000
- Politiek internetgebruik							0,238	1,269	0,000
L/R-positie							0,013	1,013	0,654
Constante	0,575	1,777	0,000	-2,482	0,084	0,000	-4,453	0,012	0,000
N	N = 1.532			N = 1.532			N = 1.532		
Nagelkerke R ²	Nagelkerke R ² = 0,022			Nagelkerke R ² = 0,098			Nagelkerke R ² = 0,280		

5.2 EFFECT OP VOLATILITEIT

Figuur 11: Effect onafhankelijke variabelen op volatiliteit

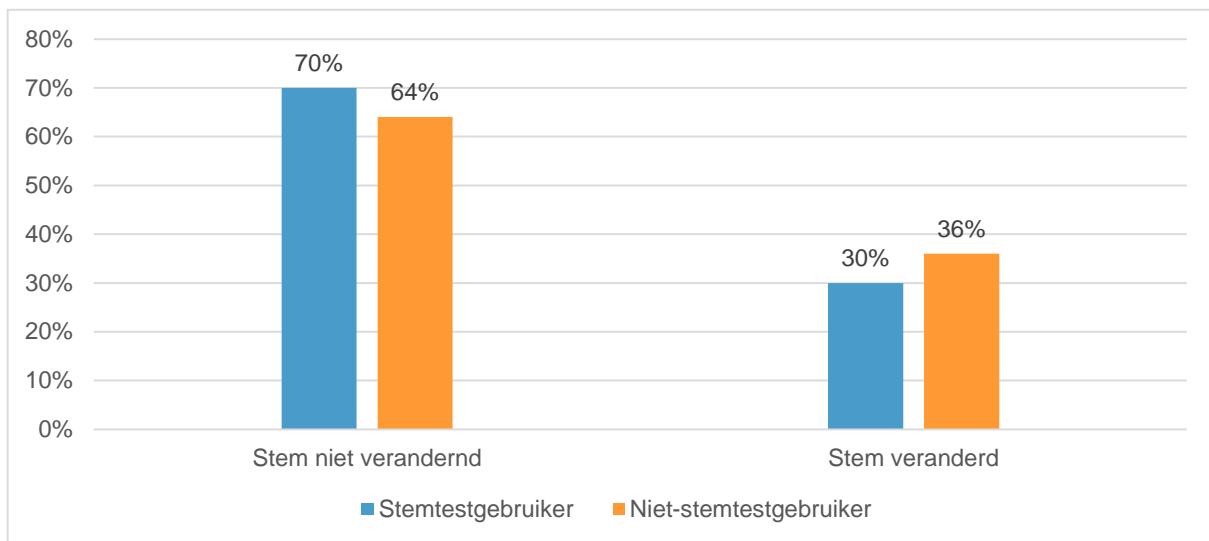

5.2.1 De cijfers

Het tweede effect dat ik wil onderzoeken in deze masterproef is het effect op volatiliteit. Net zoals in de literatuur reeds vermeld wordt, veranderen stemtestgebruikers hun stem en zijn dus volatieler. Voor het effect van stemtesten hierop te bespreken, ga ik op een gelijkaardige manier tewerk als de analyse voor het effect op hypothetische participatie. Eerst bespreek ik op basis van enkele descriptieve gegevens of er een verschil tussen stemtestgebruikers en niet-stemtestgebruikers om te merken valt. Met die verschillen voer ik een t-test om zeker te zijn dat we kunnen spreken van significante verschillen. Vervolgens voer ik opnieuw een stapsgewijze logistische regressieanalyse met drie blokken variabelen uitgewerkt in drie modellen.

Om het effect van stemtestgebruik op volatiliteit te bekijken is het belangrijk te weten te komen of stemtestgebruikers meer de neiging hebben om van partij te veranderen tussen hun voorkeur en de uiteindelijke uitgebrachte stem. In de eerste wave, voorafgaand aan de verkiezingen, werd aan de respondenten gevraagd wat hun voorkeuren waren op dat moment en voor welke partij ze zouden stemmen indien het al de verkiezingen waren. Dit werd nagegaan bij alle respondenten voor het federale kiesniveau. Na de verkiezingen werd gevraagd voor welke partij uiteindelijk gekozen werd en wat het advies was van de stemtest. Op basis van de eerste twee vragen gaan we bekijken of stemtestgebruikers effectief meer verandert zijn van keuze in vergelijking met niet-stemtestgebruikers. De variabele volatiliteit is een dummy-variabele. De respondenten die op de dag van de verkiezingen voor een andere partij stemde dan hun aangegeven voorkeur, krijgen waarde 1 voor volatiliteit. De waarde 0 betekent dat de kiezer gestemd heeft zoals ze hadden aangegeven. Belangrijk om nog mee te geven is dat we voor deze variabele niet van alle respondenten resultaten hebben. Om die reden zakt onze n tot 1318.

Grafiek 7: Volatiliteit voor stemtestgebruikers en niet-stemtestgebruikers (n = 1.318)

Wanneer we bovenstaande grafiek bekijken, bevestigt dat onze verwachtingen niet. Stemtestgebruikers zijn niet volatielere en veranderen juist minder van voorkeur vergeleken met de niet-stemtestgebruiker. 30 procent van de stemtestgebruikers heeft niet gestemd op de voorkeur die ze in wave 1 hadden, terwijl dit voor niet-stemtestgebruikers uitkomt op 36 procent. Op het eerste zicht lijken stemtestgebruikers dus minder volatiel te zijn. Het verschil is niet heel groot, maar om te weten of dit een significant verschil is tussen stemtestgebruikers en niet-stemtestgebruikers voeren we een t-test uit. Aan de hand van de Levene's test zien we eerst dat de varianties van beide groepen significant verschillen ($f = 21,754$ | $p = 0,000$). Verder kijkend voor het verschil voor gemiddelden tussen de twee groepen kunnen we concluderen dat dit verschil significant is ($t = 2,278$ | $p = 0,023$) omdat deze de overschrijdswaarde van 0,05 niet overschreden heeft. In deze eerste alinea kunnen we al voorzichtig onze hypothese verwerpen. We gaan eerst na of deze gedachte standhoudt wanneer we de logistische regressie aanmaken.

Tabel 19: t-test volatiliteit * stemtestdeelname (n = 1.318)

	Gemiddelde	t-waarde	Significantie
Volatiliteit	Stemtest: 0,299 Geen stemtest: 0,36	t = -2,278	Sign. = 0,023

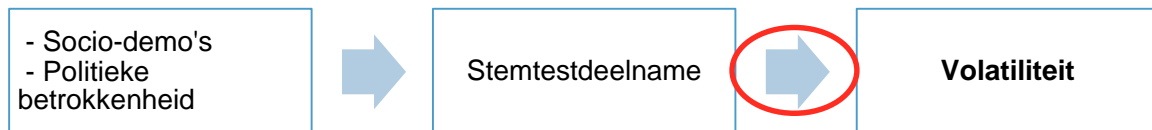
5.2.2 Regressieanalyse

Aan de hand van bovenstaande cijfers kunnen we op dit moment voorzichtig concluderen dat er geen positief maar eerder een negatief effect is van stemtesten gebruiken en de volatielere kiezer. Om deze bevinding te controleren voeren we als een stapsgewijze logistische regressie uit, vergelijkbaar met het eerste besproken effect op hypothetische participatie. Eerst bekijken we of er een significant netto-effect is tussen het raadplegen van een stemtest en het veranderen van stem voor en tijdens de

verkiezingen. Vervolgens voegen we de socio-demografische kenmerken toe om te kijken of hetzelfde verband blijft. Tot slot voegen we de politieke betrokkenheid toe om te kijken welke variabelen nu welk effect hebben en om uiteindelijk te kunnen concluderen of het de stemtest is die de kiezer volatieler maakt.

MODEL 1: EFFECT VAN STEMTEST GEBRUIKEN OP VERANDEREN VAN STEM

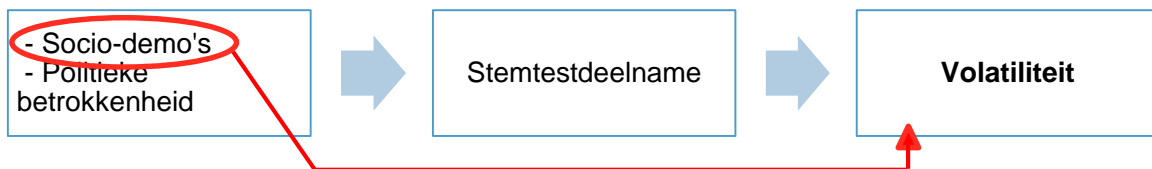
Figuur 12: Netto-effect stemtestdeelname op volatiliteit

In dit eerste model gaan we in een logistische regressieanalyse het netto-effect van stemtestdeelname op volatiliteit bekijken. Dit model heeft een goede fit en een verklaarde variantie van 0,005. We zien dat stemtestgebruik een negatief significant effect heeft op volatiliteit, dit vonden we ook al in de cijfers hierboven en blijft tegen de verwachtingen in gaan. De odds van -0,273 vertelt ons dat stemtestgebruik een negatief effect heeft op veranderen van stem of volatiliteit. De kans dat de volatiliteit toeneemt, daalt met een factor van 0,761 wanneer de kiezer gebruik maakt van een stemtest (odds ratio = 0,761 | $p = 0,025$).

MODEL 2: SOCIO-DEMOGRAFISCHE VARIABELEN TOEVOEGEN

Figuur 13: Effect socio-demografische kenmerken op volatiliteit

In dit tweede model voor gaan we socio-demografische kenmerken toevoegen en zien of het netto-effect van stemtestdeelname op volatiliteit standhoudt. De fit voor het model met deze variabelen blijft goed en we zien een verklaarde variantie van 4,6 procent. In dit tweede model zien we opnieuw enkele significante waarden.

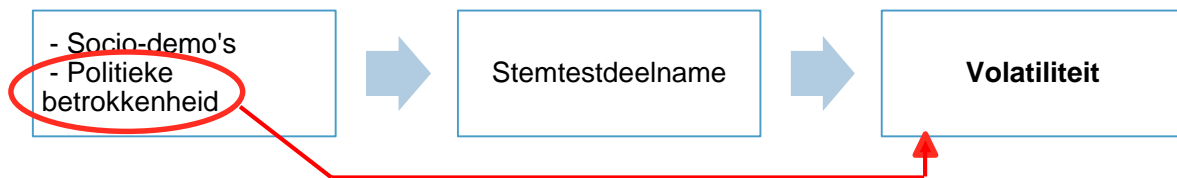
Stemtestgebruik blijft sterk significant wanneer we controleren voor socio-demografische variabelen en het effect van stemtestgebruik op volatiliteit neemt zelfs toe. De odds daalt tot -0,389, wat opnieuw wijst op een negatief verband. De kans op volatiel stemgedrag daalt dus bij gebruik van een stemtest 32 procent (odds ratio = 0,678 | $p = 0,003$).

Ook de socio-demografische variabelen **geslacht** en **leeftijd** verklaren deels de volatiliteit van de kiezer. Aangezien geslacht een dummy-variabele is waarbij de waarde 1 gelijk staat voor man, kunnen

we uit deze cijfers concluderen dat vrouwen meer kans hebben om volatieler stemgedrag te vertonen dan mannen. De odds van -0,360 wijst op een negatief verband, de kans dat een man van stem verandert in vergelijking dan zijn voorkeur is 32 procent kleiner dan de kans bij een vrouw (odds = 0,698 | $p = 0,002$). Ook leeftijd toont een significant negatief effect (odds = -0,019 | $p = 0,000$). Dit wil zeggen dat de kans op volatieler gedrag elk jaar de kiezer ouder is afneemt, of omgekeerd: hoe jonger de kiezer hoe volatieler hij zich gedraagt. Per jaar jonger neemt de kans op volatieler gedrag toe met 1,9 procent (odds ratio = 0,981). De variabelen regio en opleidingsniveau hebben geen significant effect op de volatiliteit van het stemgedrag bij de kiezer.

MODEL 3: VARIABELEN VOOR POLITIEKE BETROKKENHEID TOEVOEGEN

Figuur 14: Effect politieke betrokkenheid op volatiliteit

De derde en laatste stap in onze analyse is het toevoegen van de laatste variabelen die de politieke betrokkenheid van de kiezer weergeven. We voegen politiek vertrouwen, politieke kennis, politieke interesse en politiek internetgebruik toe en draaien opnieuw een logistische regressie met de stemtestdummy, de socio-demografische variabelen inclusief de controlevariabele die de links/rechtspositie van de kiezer weergeeft. Ook dit model heeft een goede fit en een verklaarde variantie van 9,4 procent.

Een eerste opvallende bevinding: het significante negatieve effect van stemtestgebruik op volatiliteit valt opnieuw weg wanneer we controleren voor politieke betrokkenheid van kiezers. Net zoals in de vorige analyse vervalft ook hier het idee dat stemtesten het effect veroorzaken.

Bij de socio-demografische variabelen blijven **geslacht** en **leeftijd** een significant effect hebben op de volatiliteit van de kiezer. De waarden van de odds en de odds-ratio zakken wel lichtjes, maar de verbanden blijven negatief en significant. De kans dat een vrouw volatieler is dan een man daalt van 32 procent naar 25 procent (odds ratio = 0,759 | $p = 0,002$). Het vrouwelijke geslacht is in dit opzicht dus nog steeds volatieler dan het mannelijke geslacht. Ook de waarden van leeftijd zakken een beetje. Per jaar de kiezer jonger is, stijgt de kans op volatiliteit niet meer met 1,9 procent maar met 1,6 procent (odds ratio = 0,984 | $p = 0,000$).

Vervolgens kijken we naar de variabelen voor politieke betrokkenheid. Twee van de vier variabelen zijn significant en ook negatief. De eerste significante variabele is het **politiek vertrouwen**. Hoe meer

vertrouwen de kiezer heeft in de politiek en al de aspecten errond, hoe kleiner de kans dat hij of zij zal veranderen van stemkeuze anders dan zijn voorkeur. De kans op volatiliteit daalt met een 18 procent bij extra politiek vertrouwen (odds-ratio = 0,818 | p = 0,000). Ook de **politieke interesse** van de kiezer toont een negatief significant effect op volatiliteit. Hoe meer de kiezer geïnteresseerd is in de politiek, hoe kleiner de kans dat de kiezer zijn stem zal veranderen in het stemhokje in vergelijking met de eerder aangegeven voorkeuren (odds ratio = 0,891 | p = 0,000).

5.2.3 Bevindingen

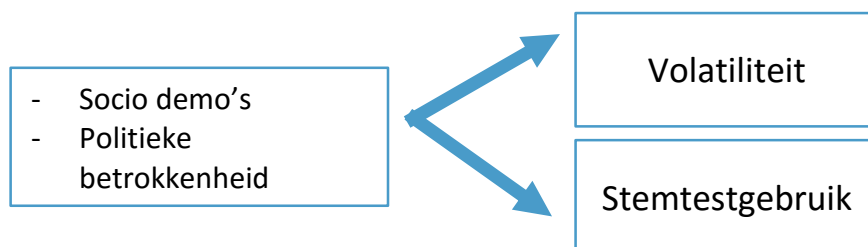
H2: Stemtestgebruikers zijn volatieler dan niet-stemtestgebruikers

Na de analyse voor het effect op volatiliteit kunnen we opnieuw concluderen dat stemtestgebruikers niet significant volatieler zijn dan niet-stemtestgebruikers. Het zijn andere variabelen (geslacht, leeftijd, politiek vertrouwen en politieke interesse) die volatiliteit in de hand werken. We vinden dus geen steun voor hypothese 2 die stelt dat stemtestgebruikers volatieler zijn.

De verbanden die we wel vonden zijn logische verbanden. Jonge vrouwelijke kiezers met weinig politieke interesse en weinig politiek vertrouwen zijn meer volatieler dan oudere mannelijke kiezers met meer politieke interesse en meer politiek vertrouwen. Personen die de politiek volgen en meer informatie vergaren, zullen sneller hun stem vastleggen omdat ze zich bewust zijn van hun behoeften. Kiezers die de politiek helemaal niet volgen en weinig informatie hebben, zullen gemakkelijker van stem veranderen naar de verkiezingen toe.

In de schematische voorstelling maken we duidelijk dat stemtestgebruik geen tussenliggende variabele is die het effect op volatiliteit versterkt. De controlevariabele zoals geslacht, leeftijd en politieke betrokkenheid zijn bepalend voor enerzijds de volatiliteit van de kiezers, maar anderzijds ook het deelnemen aan stemtesten.

Figuur 15: Effect onafhankelijke variabelen kenmerken op volatiliteit en stemtestgebruik

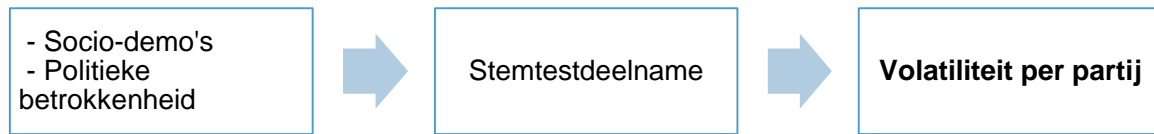

TABEL 20: LOGISTISCHE REGRESSIE MET AV = VOLATILITEIT IN DRIE MODELLEN (N = 1.318)

	MODEL 1: Stemtest-dummy			MODEL 2: socio-demo's			MODEL 3: politieke eigenschappen		
	Odds (B)	Odds-Ratio Exp(b)	p-waarde	Odds (B)	Odds-Ratio Exp(b)	p-waarde	Odds (B)	Odds-Ratio Exp(b)	p-waarde
BLOK 1: STEMTEST-DUMMY									
- stemtest gebruiken (0/1)	-0,273	0,761	0,025	-0,389	0,678	0,003	-0,250	0,779	0,080
BLOK 2: SOCIO-DEMO'S									
- Regio (ref. cat. = Wallonië)									
o Vlaanderen				-0,138	0,871	0,295	-0,134	0,874	0,334
o Brussel				0,047	1,048	0,808	-0,005	0,995	0,982
- Geslacht (man = 1)				-0,360	0,698	0,002	-0,289	0,749	0,026
- Leeftijd				-0,019	0,981	0,000	-0,016	0,984	0,000
- Opleidingsniveau				-0,005	1,837	0,921	0,047	1,048	0,424
BLOK 3: POLITIEKE BETROKKENHEID									
- Politiek vertrouwen							-0,201	0,818	0,000
- Politieke kennis							0,010	1,010	0,846
- Politieke interesse							-0,116	0,891	0,000
- Politiek internetgebruik							0,043	1,044	0,350
L/R-positie							-0,018	0,982	0,552
Constante	0,575	1,777	0,000	0,608	0,544	0,056	1,814	6,134	0,000
N	N = 1.318			N = 1.318			N = 1.318		
Nagelkerke R ²	Nagelkerke R ² = 0,005			Nagelkerke R ² = 0,046			Nagelkerke R ² = 0,094		

5.2.4 Volatiliteit per partij

Figuur 16: Effect onafhankelijke variabelen kenmerken op volatiliteit en stemtestgebruik

We gaan nog even dieper in op de volatiliteit van stemgedrag, maar dit keer besproken per partij afzonderlijk. Volatiliteit per partij bekijken wil zeggen dat we gaan nakijken hoeveel kiezers er veranderd zijn naar bijvoorbeeld Groen, terwijl hun voorkeur bijvoorbeeld Sp.a of CD&V was. We maken dummyvariabelen per partij. De waarde 1 geeft aan dat de voorkeur niet Groen was maar hun uiteindelijke stem wel. We noemen deze variabelen telkens 'switch_partij'. We bouwen deze analyse anders op dan de vorige analyses. We gaan eerst bekijken wat er gebeurt voor de Nederlandstalige partijen in een grafiek en vervolgens in twee regressieanalyses. Beide regressies zullen opnieuw blok 2 (de socio-demografische kenmerken), blok 3 (politieke betrokkenheid) en de controlevariabele bevatten. Het verschil in beide regressie bevindt zich in blok 1. In de eerste regressie gaan we kijken of het effect van stemtestdeelname heeft op het switchen naar een bepaalde partij, in de twee regressie gaan we dit nagaan voor het advies dat de stemtestgebruikers kregen. We bekijken dit opnieuw enkel voor het federale kiesniveau. Enerzijds omdat dit het belangrijkste kiesniveau is, anderzijds omdat in wave 1 enkel gevraagd werd naar de voorkeuren voor de federale verkiezingen.

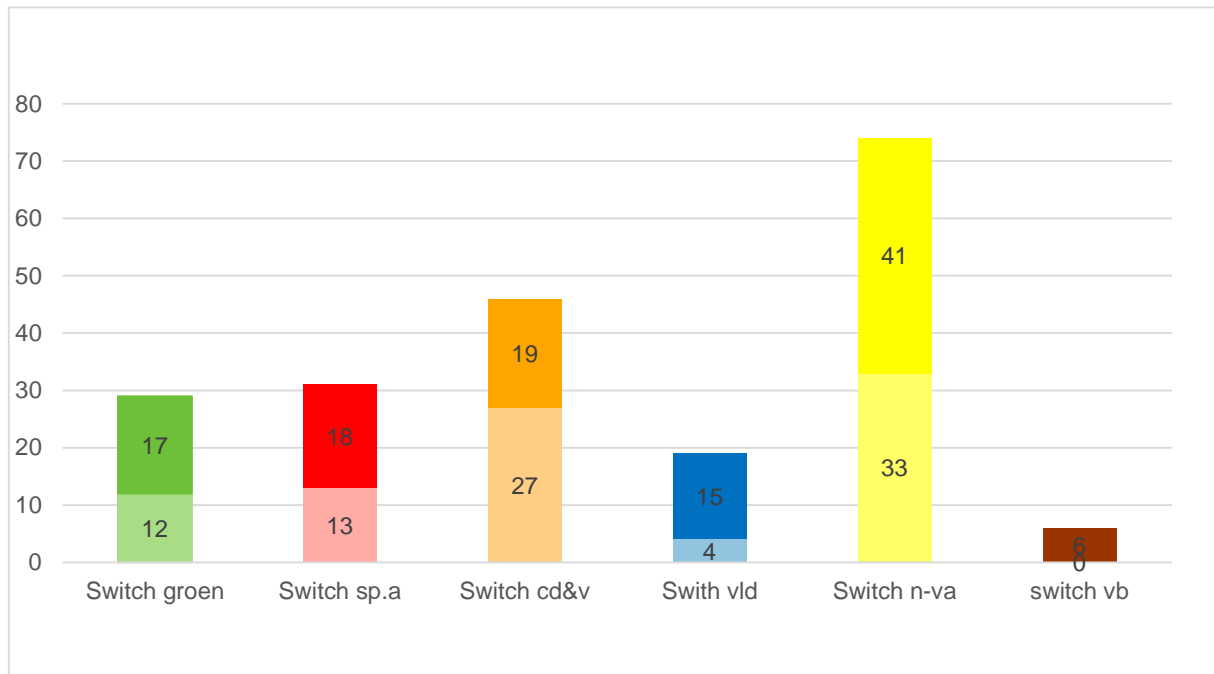
5.2.5 De absolute cijfers

In onderstaande grafieken ziet u het aantal respondenten dat niet op zijn voorkeurspartij heeft gestemd verdeeld volgens de partijen waar ze wel op stemden op 25 mei. In het totaal zijn er 205 Vlaamse respondenten die hun stem veranderde en 187 Franstalige respondenten. We nemen bewust enkel de partijen mee die u ziet in de grafieken. Dit heeft als reden dat deze partijen een mogelijke uitkomst waren tijdens de stemtesten. PVDA+ en LDD aan Nederlandstalige zijde werden niet opgenomen in de stemtesten. Hetzelfde voor Parti Populaire, Front National en PTB Go aan Franstalige zijde.

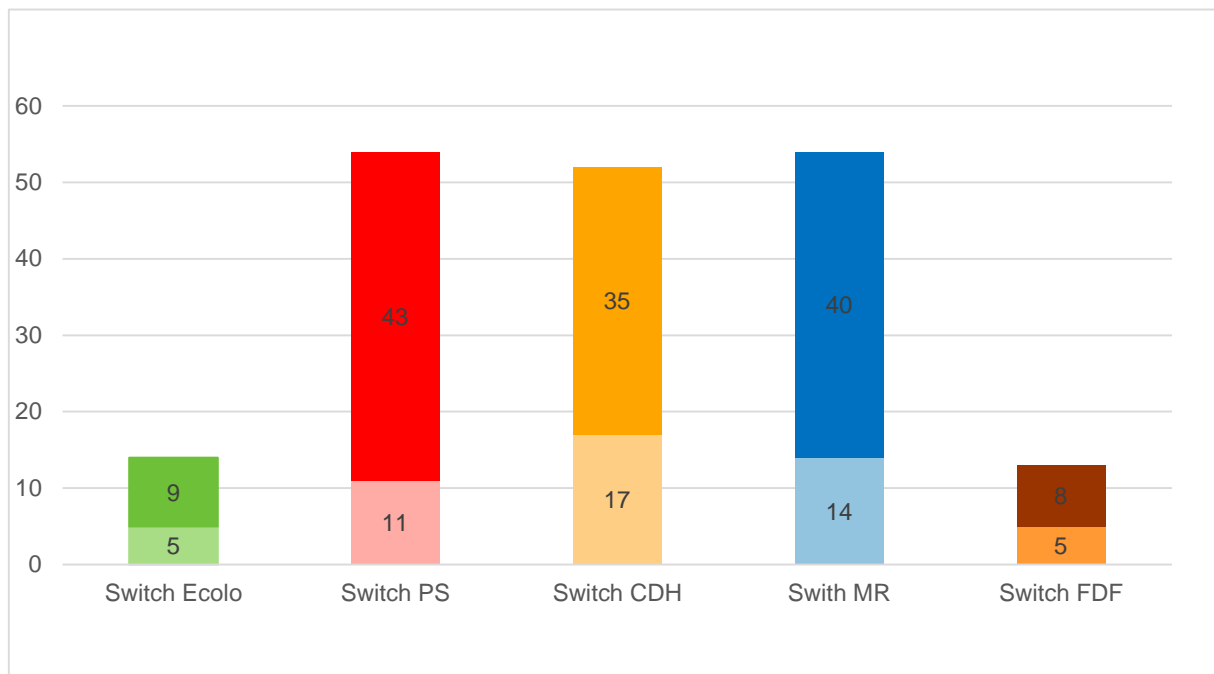
We zien dus de switchers per partij. Switch Groen bijvoorbeeld zijn het aantal respondenten die groen niet als voorkeur opgaven, maar er uiteindelijk wel op gestemd hebben. De onderste balken (zachte kleuren) zijn steeds de stemtestgebruikers, de bovenste balken (felle kleuren) zijn dan de niet-stemtestgebruikers. Zoals in de vorige analyse reeds gezien, zijn niet-stemtestgebruikers volatieler. En dat zien we ook hier weer terugkomen. Het aantal stemtestgebruikers dat switcht, is vaak kleiner dan het aantal niet-stemtestgebruikers. Opvallend cijfers zijn die van onder ander N-VA, die toch een groot

aantal kiezers nog heeft weten te overtuigen tussen wave 1 en de verkiezingsdag. Aan Franstalige zijde zien we vooral dat de partijen MR, PS en CDH nog veel switchers hebben.

Grafiek 8: Aantal switchers per **Nederlandstalige** partij in absolute cijfers (n = 1.318)

Grafiek 9: aantal switchers per **Franstalige** partij in absolute cijfers (n = 1.318)

NEDERLANDSTALIGE PARTIJEN

Tabel 21: Aantal Nederlandstalige stemtestgebruikers die advies kregen voor die partij en switcht.

	Groen	Sp.a	CD&V	Open VLD	N-VA	Vl. Belang
Stemtestgebruikers die switchten	12	13	27	4	33	0
Advies & switch naar partij	1	7	8	0	10	0

Vooraleerst we naar de regressieanalyses gaan kijken, kijken we even naar de cijfers. We zien bijvoorbeeld voor Sp.a dat 13 stemtestgebruikers voor de partij stemde, maar deze niet als eerste voorkeur hadden. 54 procent van die dertien switchers had tijdens de stemtest het advies gekregen om hiervoor te stemmen. Voor CD&V en N-VA zien we dat 30 procent van de switchers ook het advies had CD&V en N-VA hadden gekregen. Het advies groen kon maar 1 iemand overtuigen. Open VLD en Vlaams Belang wonnen op basis van het advies geen extra stemmen.

REGRESSIEANALYSE 1: STEMTESTGEBRUIK

Wanneer we de tabel bekijken zien we bovenaan onze afhankelijke variabele: het switchen naar een partij bekeken per partij. In de blokken zien we opnieuw enkele socio-demografische kenmerken en variabelen rond politieke betrokkenheid terugkomen. We zien aan de significantiewaarde van de χ^2 dat niet elke regressie een goede fit heeft. Dit wil zeggen dat we voor de tabellen van Groen en Sp.a geen verband kan aangetoond worden tussen het switchen naar een van deze partijen een de onafhankelijke variabelen in de analyse. We gaan over deze twee partijen dan ook geen uitspraken kunnen doen.

Vervolgens ziet u ook dat de variabele regio niet is opgenomen in deze analyse. Aangezien we de partijen opsplitsen in Nederlandstalige partijen en Franstalige partijen spreekt de regio voor zich en zal er automatisch een significant verband optreden.

Het eerste opmerkelijke cijfer is het sterk positief verband van stemtestdeelname en het switchen naar CD&V. Een kiezer die deelgenomen heeft aan een stemtest heeft 6,3 keer meer kans om uiteindelijk naar CD&V te switchen dan een kiezer die geen gebruik heeft gemaakt van een stemtest (odds ratio = 6,326 | $p = 0,000$). Dit is een zeer opvallend cijfer. Ook bij N-VA zien we een positief significant verband opduiken. Kleiner dan bij CD&V maar nog steeds significant. De kans dat een kiezer die gebruik maakte van een stemtest zijn stem zal switchen naar N-VA is 1,7 keer groter dan een kiezer die geen stemtest raadpleegde (odds ratio = 1,711 | $p = 0,046$).

In blok 1, het blok met de socio-demografische variabelen vinden we geen significante effecten. In blok 2, het blok met de variabelen voor politieke betrokkenheid duikt hier en daar een effect op. We bespreken ze per partij.

Het eerste significant cijfer in blok 2 zien we bij Open VLD. Politieke kennis heeft volgens deze regressieanalyse een negatief effect op switchen naar Open VLD. Dit effect is sterk significant (odds ratio = 0,399 | $p = 0,000$). Hoe lager de politieke kennis van een respondent hoe gemakkelijker deze respondent zijn voorkeur naar Open VLD zal veranderen. Ook bij N-VA duikt er een opvallend verband op. De variabele politieke interesse heeft een significant negatief effect op switchen naar de partij. Hier hetzelfde verhaal: hoe lager de kiezer scoort op politieke interesse, hoe meer kans hij of zij zijn voorkeur zal switchen op de dag van de verkiezingen in het voorkeur van N-VA (odds ratio = 0,890 | $p = 0,023$). Tot slot zien we ook bij het Vlaams Belang enkele effecten opduiken. Politiek vertrouwen en politieke kennis hebben beide een significant negatief effect. Een laag politiek vertrouwen (odds ratio = 0,409 | $p = 0,005$) en weinig politieke interesse (odds ratio = 0,211 | $p = 0,005$) doen de kiezers naar deze partij neigen. Opvallend is dan bijkomend het significant positief effect van interesse in de politiek op het switchen naar deze partij (odds ratio = 1,523 | $p = 0,020$).

REGRESSIEANALYSE 2: STEMTESTADVIES

Na de eerste analyse gaan we nog een stapje verder. We gaan nu kijken of het advies van de stemtest de kiezer heeft overhaalt om toch voor die partij te gaan stemmen. Opnieuw een gelijkaardige tabel als de vorige met dezelfde variabelen. Enkel blok 1 geeft hier de variabele voor het stemtestadvies weer. Het stemtestadvies opgenomen in de regressieanalyse geeft aan wanneer de kiezer het advies kreeg om voor die partij te stemmen. Voor de partij Groen bijvoorbeeld, is de variabele voor stemtestadvies een dummy met waarde 1 wanneer de kiezer Groen als advies kreeg. Gelijkaardig voor de partij CD&V is de variabele een dummy, dit keer met waarde 1 voor de kiezers die CD&V als advies kregen van de stemtest.

Eerst en vooral dienen we te vermelden dat de regressieanalyse voor de partij Groen opnieuw geen significante Chi kwadraat aangeeft. Dit wil opnieuw zeggen dat met de huidige variabelen in de analyse geen verband kan aangetoond worden op het switchen naar deze partij.

We zien enkele zeer opvallende en belangrijke effecten in deze tabel opduiken van het stemtestadvies om switchen naar deze partij. De partijen S.pa, CD&V en N-VA krijgen allemaal een positief significant effect tussen de kiezers die die partijen als advies krijgen en uiteindelijk hun voorkeur veranderden. Concreet per partij wil dit het volgende zeggen:

- **Sp.a:** De kans dat een kiezer die het advies kreeg om op Sp.a te stemmen van gedacht zal veranderen in de richting van deze partij is bijna elf keer groter dan een kiezer die dit advies niet kreeg (odds ratio = 10,925 | p = 0,000)
- **CD&V:** Ook voor CD&V zien we hetzelfde tafereel opduiken. Een kiezer die als advies CD&V kreeg tijdens de stemtest heeft 6 keer meer kans om te switchen naar CD&V (odds ratio = 6,326 | p = 0,000)
- **N-VA:** Een kiezer die het advies kreeg om op N-VA te stemmen heeft bijna 6 keer meer kans om zijn voorkeur te veranderen naar N-VA en hier uiteindelijk voor te kiezen op de verkiezingsdag in vergelijking met een kiezer die dit advies niet kreeg (odds ratio = 5,796 | p = 0,000)

Naast deze effect zijn er opnieuw enkele variabelen van politieke betrokkenheid die significant effect vertonen op switchen naar deze bepaalde partij. Voor Open VLD blijft dit het negatieve effect voor politieke kennis. Bij N-VA houdt het negatief effect van politieke interesse (odds ratio = 0,886 | p = 0,020). Bij Vlaams Belang vonden we in de vorige analyse nog een positief verband tussen politieke interesse en switchen naar deze partij. In deze regressie vervalt dit significante effect. Wat wel blijft zijn de significant negatieve effecten van politiek vertrouwen (odds ratio = 0,435 | p = 0,004) en politieke kennis (odds ratio = 0,217 | p = 0,005).

FRANSTALIGE PARTIJEN

Tabel 22: Aantal Franstalige stemtestgebruikers die die advies kregen voor die partij en switcht.

	Ecolo	PS	CDH	MR	FDJ
Stemtestgebruikers die switchten	5	11	17	14	5
Advies + switch naar partij	0	5	6	6	1

Op het eerste zicht winnen PS, CDH en MR door een stemadvies op hun partij.

REGRESSIEANALYSE 1: STEMTESTGEBRUIK

Over tabel 23 kunnen we eigenlijk niet heel veel zeggen. Aan de significantiewaarde van de chi² zien we dat de regressie voor CDH, MR en FDF niet significant zijn. Met de huidige variabelen in de analyse is het dus niet mogelijk verbanden of effecten te bepalen voor deze drie partijen. Voor PS en Ecolo vinden we wel een goede fit (p-waarde Ecolo = 0,016 | p-waarde PS = 0,048).

De stemtestdeelname is enkel bij het switchen naar de PS significant negatief. De kans dat een stemtestdeelnemer zijn voorkeur zal veranderen naar PS is kleiner dan een kiezer die geen stemtest raadpleegde (odds ratio = 0,442 | p = 0,027). In het model van Ecolo zien we een significant positief verband tussen kiezers met een hogere politieke kennis en in de richting van deze partij hun voorkeur

veranderen. De kans dat iemand met een hoge politieke kennis zijn voorkeur zal veranderen naar de partij Ecolo is 1,55 keer groter dan voor een kiezer met een lagere politieke kennis.

De overige waarden voor politieke betrokkenheid en socio-demografische kenmerken zijn geen significante waarden. Hierover kunnen we dus niet meer uitspraken doen.

REGRESSIEANALYSE 2: STEMTESTADVIES

In deze regressieanalyse vinden we net zoals bij de Nederlandstalige partijen zeer interessante waarden. Opnieuw moeten we vooraf vermelden dat het model voor FDF niet significant is en hierover dus geen uitspraken kunnen doen. De andere partijen geven wel een goede fit aan voor het huidige model met de variabelen.

We beginnen bij blok 1 met het advies voor de partij. De partijen PS, CDH en MR hebben toch wel wat voordeel gehaald uit het feit dat bepaalde kiezers hun partij als advies kregen. De kans is groot dat het dat advies van de stemtest was die de kiezer overtuigde toch op deze partij te stemmen.

- PS: Een stemtestgebruiker die volgens de stemtest het best aanleunde bij het gedachtengoed van de PS heeft bijna negen keer meer kans om op deze partij te stemmen wanneer dat niet zijn initiële keuze was in vergelijking met diegene die dit advies niet kregen (odds ratio = 8,983 | $p = 0,00$)
- CDH: Voor CDH is het effect nog een stuk groter. De kans dat een kiezer met CDH als advies zijn uiteindelijke voorkeur verandert is maar liefst 15 keer groter dan een kiezer die dit advies niet kreeg (odds ratio = 15,461 | $p = 0,000$).
- MR: MR kent het kleinste maar nog steeds groot effect van het advies op switchen naar deze partij (odds ratio = 7,056 | $p = 0,000$).

Vervolgens bekijken we blokken 2 en 3 in tabel 24. Hier zien we twee partijen waar nog enkele significante waarden opduiken. Enerzijds voor Ecolo. Advies voor Ecolo had geen significant effect op het switchen naar deze partij. Wat wel significant is, is de leeftijd, het geslacht en de politieke kennis. Leeftijd en geslacht hebben een waarde die kleiner is dan nul, dit wijst op een negatief effect. Hoe jonger de kiezer, hoe meer kans hij of zij zal switchen naar Ecolo tijdens de verkiezingen (Odds ratio = 0,853). Ook geslacht heeft een significant negatief effect (odds ratio = 0,176). Aangezien dit een dummy-variabele is met waarde 1 = man, wil dit zeggen dat vrouwen meer kans hebben om hun keuze te veranderen naar Ecolo. Tot slot, in blok 3 heeft politieke kennis een significant positief verband. Hoe groter de politieke kennis van een kiezer (Odds ratio = 1,559), hoe groter de kans hij of zij zijn voorkeur zal switchen naar Ecolo. Ook bij PS duikt een significant effect op en dat is het effect van politieke interesse. Hoe kleiner de politieke interesse (odds ratio = 0,878), hoe groter de kans de kiezer zijn stem

nog switcht naar PS. De overige waarden in onze tabel zijn niet significant. Hier kunnen we dus geen uitspraken over doen.

BEVINDINGEN

Bij de analyses voor zowel de Franstalige als de Nederlandstalige partijen zien we dat het steeds de tweede regressieanalyse is die opvallende resultaten vertoont. De partijen Sp.a, CD&V en N-VA aan Vlaamse zijde en PS, CDH en MR aan Franstalige zijde hebben hun voordeel kunnen halen uit de stemtest. De kiezers die deelgenomen hebben aan een stemtest en het advies kregen om op een van deze partijen te stemmen hebben significant meer kans om uiteindelijk op deze partijen te gaan stemmen en hun voorkeur te veranderen.

Het is niet eenvoudig hier een sluitende verklaring voor te geven. We hebben geen rekening gehouden met de partij die hun eerste voorkeur had. De kans is groot dat bepaalde kiezers als voorkeur N-VA of CD&V hadden, maar eigenlijk al twijfelde vanaf het begin. Wanneer deze kiezers dan gebruik maken van een stemtest en daar het advies krijgen toch op de andere partij te stemmen, is het goed mogelijk dat de beide partijen daarom deze significante effecten kennen. Tussen CD&V en Sp.a kan hetzelfde gebeurd zijn.

Wanneer de kiezer gevraagd werd naar hun voorkeur op het moment van wave 1, was er ook de mogelijkheid om te antwoorden dat hij of zij nog niet wist op wie ze wilden stemmen of ze helemaal niet gingen stemmen. Ook dit hebben we niet meegenomen in de analyse.

De belangrijkste conclusie die we hier kunnen trekken is het feit dat een stemtest, in tegenstelling tot onze eerste analyses toch wel effect heeft gehad op bepaalde kiezers. Dit zien we wanneer we kijken wat het effect is van stemadvies en switchen naar bepaalde partijen.

Tabel 23: logistische regressie met av = switchen per partij met blok 1 = stemtestdeelname voor Nederlandstalige partijen (n = 1.318)

	SWITCH GROEN	SWITCH SP.A	SWITCH CD&V	SWITCH OPEN VLD	SWITCH N-VA	SWITCH VI. Belang
	Exp(B)	Exp(B)	Exp(B)	Exp(B)	Exp(B)	Exp(B)
BLOK 1: Stemtest						
Stemtest (0/1)	0,969	2,461*	6,326***	0,477	1,711*	0,000
BLOK 2: Socio-demo's						
Geslacht (man = 1)	0,699	0,554	1,130	1,904	1,080	0,545
Leeftijd	0,992	0,999	0,984	0,985	0,999	0,999
Opleiding	1,462*	1,041	1,107	0,724	1,050	0,509
BLOK 3: Politieke betrokkenheid						
Politiek vertrouwen	0,926	1,163	1,192	0,737*	0,930	0,409**
Politieke interesse	0,878	0,887	0,881	1,201	0,890*	1,523*
Politieke kennis	0,968	1,211	0,976	0,399***	0,987	0,211**
Politiek internetgebruik	1,211	1,010	1,056	0,775	0,910	0,603
Constant	0,015***	0,008***	0,025***	0,630	0,109**	3,812
Nagelkerke R ²	0,046	0,048	0,073	0,170	0,034	0,397
p-waarde Chi ²	0,166	0,123	0,002	0,000	0,042	0,000

* = p ≤ 0,05; ** = p ≤ 0,01; *** = p ≤ 0,001

Tabel 24: logistische regressie met av = switchen per partij met blok 1 = advies voor de partij voor Nederlandstalige partijen (n = 1.318)

	SWITCH GROEN	SWITCH SPA	SWITCH CD&V	SWITCH OPEN VLD	SWITCH N-VA	SWITCH VI. Belang
	Exp(B)	Exp(B)	Exp(B)	Exp(B)	Exp(B)	Exp(B)
BLOK 1: Stemtest						
Advies voor partij	2,224	10,925***	6,326***	0,000	5,796***	0,000
BLOK 2: Socio-demo's						
Geslacht (man = 1)	0,692	0,533	1,130	1,903	1,030	0,733
Leeftijd	0,992	0,997	0,984	0,986	0,999	1,004
Opleiding	1,452	1,092	1,107	0,706	1,034	0,521
BLOK 3: Politieke betrokkenheid						
Politiek vertrouwen	0,921	1,178	1,192	0,733	0,920	0,435**
Politieke interesse	0,876	0,879	0,881	1,197	0,886*	1,485
Politieke kennis	0,966	1,198	0,976	0,399***	0,968	0,217**
Politiek internetgebruik	1,201	1,037	1,056	0,720	0,882	0,433
Constant	0,15***	0,008***	0,025***	0,614	0,136*	1,904
Nagelkerke R ²	0,048	0,095	0,073	0,168	0,057	0,357
p-waarde Chi ²	0,146	0,001	0,002	0,000	0,001	0,000

* = p ≤ 0,05; ** = p ≤ 0,01; *** = p ≤ 0,001

Tabel 25: logistische regressie met av = switchen per partij met blok 1 = stemtestdeelname voor Franstalige partijen (n = 1.318)

	SWITCH ECOLO	SWITCH PS	SWITCH CDH	SWITCH MR	SWITCH FDF
	Exp(B)	Exp(B)	Exp(B)	Exp(B)	Exp(B)
BLOK 1: Stemtest					
Stemtest (0/1)	0,525	0,442*	0,789	0,486*	1,428
BLOK 2: Socio-demo's					
Geslacht (man = 1)	0,189*	0,840	1,013	0,709	0,424
Leeftijd	0,950*	0,990	0,993	0,988	1,009
Opleiding	1,091	0,844	0,947	1,174	1,240
BLOK 3: Politieke betrokkenheid					
Politiek vertrouwen	0,901	0,976	1,028	0,893	1,058
Politieke interesse	1,041	0,893	0,929	0,982	0,971
Politieke kennis	1,554*	1,170	1,184	0,968	1,754*
Politiek internetgebruik	1,152	1,102	0,992	1,121	0,852
Constant	0,054	1,196	0,058**	0,087	0,001***
Nagelkerke R ²	0,124	0,041	0,011	0,031	0,069
p-waarde Chi ²	0,016	0,048	0,846	0,149	0,377

* = $p \leq 0,05$; ** = $p \leq 0,01$; *** = $p \leq 0,001$

Tabel 26: logistische regressie met av = switchen per partij met blok 1 = advies voor de partij Franstalige partijen (n = 1.318)

	SWITCH ECOLO	SWITCH PS	SWITCH CDH	SWITCH MR	SWITCH FDF
	Exp(B)	Exp(B)	Exp(B)	Exp(B)	Exp(B)
BLOK 1: Stemtest					
Advies voor partij	0,000	8,983***	15,461***	7,056***	34,607**
BLOK 2: Socio-demo's					
Geslacht (man = 1)	0,176*	0,855	0,919	0,670	0,406
Leeftijd	0,953*	0,994	0,997	0,992	1,007
Opleiding	1,043	0,809	0,900	1,116	1,209
BLOK 3: Politieke betrokkenheid					
Politiek vertrouwen	0,872	0,9444	1,002	0,875	1,116
Politieke interesse	1,042	0,878*	0,929	0,966	0,960
Politieke kennis	1,559*	1,149	1,202	0,946	1,815*
Politiek internetgebruik	1,139	1,011	0,942	1,056	0,805
Constant	0,055	1,196	0,059**	0,088**	0,001***
Nagelkerke R ²	1,121	0,056	0,056	0,048	0,104
p-waarde Chi ²	0,019	0,006	0,005	0,017	0,114

* = $p \leq 0,05$; ** = $p \leq 0,01$; *** = $p \leq 0,001$

6 CONCLUSIE

In deze masterproef onderzochten we welke effecten stemtestdeelname heeft op het stemgedrag van de kiezers. Uit de literatuur kwamen vier grote effecten steeds terug. Het effect op participatie, volatiliteit, politieke kennis en politieke interesse. Voor alle vier de effecten vindt op een na alle literatuur sterke verbanden terug. Meer mensen worden gemobiliseerd om toch te gaan stemmen, meer kiezers veranderen hun voorkeur naar het stemtestadvies en ook een groeiende politieke interesse en voorkeur zou te wijten zijn aan stemtestgebruik. Met de beschikbare data kon ik twee van vier bovenstaande effecten nagaan. Met de bestaande literatuur verwachten we dat stemtestgebruikers meer zullen participeren en volatieler gedrag stellen naar de verkiezingen toe.

Ten eerste onderzocht ik het effect op participatie. Met de opkomst plicht in ons land, is het enkel mogelijk een hypothetische participatie te onderzoeken aan de hand van de vraag wat de kiezer zou doen moest de opkomstplicht wegvallen. Voor dit effect vergelijken we stemtestgebruikers met niet-stemtestgebruikers en controleren we voor een aantal socio-demografische kenmerken en de politieke betrokkenheid. Op het eerste zicht is er een verband, maar dat vervalt wanneer we de controle voor andere variabelen uitvoeren. Het is de mate van politieke betrokkenheid en het opleidingsniveau van de kiezer die bepalen hoe gemotiveerd ze zijn om te gaan stemmen moest dat niet meer verplicht zijn. Hoger opgeleide kiezers met een hoge politieke betrokkenheid zijn hypothetisch meer participatief zijn dan laagopgeleide kiezers met een lage politieke betrokkenheid. Het gebruik van de stemtest heeft geen invloed.

Een tweede effect dat we onderzochten is het effect op volatiliteit. Volgens de literatuur vertonen stemtestgebruikers volatieler stemgedrag. Ze veranderen vaker hun voorkeur en passen het aan naar het verkregen stemadvies. Opnieuw zien we in een eerste stap dat dit verband inderdaad aanwezig is, tot wanneer we controleren voor de overige variabelen. Het is opnieuw de vooral de mate van politieke betrokkenheid en meer specifiek politiek vertrouwen en politieke interesse die de volatiliteit van de kiezer bepalen. Ook geslacht en leeftijd hebben effect op volatiliteit. De meest volatiele kiezers zijn jonge vrouwelijke kiezers met een laag politiek vertrouwen en weinig politieke interesse. Het is opnieuw niet het gebruik van de stemtest die de volatiliteit van de kiezers bepaald.

Wanneer we echter de volatiliteit opsplitsen gaan bekijken per partij, zien we dat bepaalde partijen toch hun voordeel halen uit de stemtesten. Kiezers die als advies Sp.a, CD&V of N-VA kregen hebben toch een significante kans om hun stem te wijzigen en toch volatiel stemgedrag te vertonen. Aan Franstalige zijde van het land zijn de adviezen voor PS, CDH en MR die de kans om van voorkeur te veranderen significant doen stijgen. Stemtestdeelname ansich heeft geen significant effect, maar van naderbij bekeken bezorgt het stemtestadvies deze grote partijen van het land extra stemmen op.

7 DISCUSSIE

In dit laatste gedeelte van mijn masterproef ga ik nog enkele verbeteringen suggereren voor toekomstig onderzoek. Ten eerste is het voor België zeer moeilijk om te meten of kiezers gemobiliseerd worden door de stemtest. Dit door de stemplicht in ons land. Daarom kunnen we enkel op zoek gaan naar de hypothetische participatie die mogelijks groeit door stemtestdeelname. Ook al is het een goede aanzet om participatie-effecten in ons land te meten blijft het beperkt om er algemene uitspraken over te kunnen doen. We vroegen wat hun gedrag zou zijn moesten ze niet verplicht zijn om te gaan stemmen. Het is mogelijk zijn dat mensen wel zeggen dat ze wel of niet gaan, maar echte gedragsveranderingen kunnen we hier moeilijk meten. De subjectieve vraagstelling geeft ons goede antwoorden maar beperkt ons in veralgemenen voor uitspraken over stemtesteffecten.

Vervolgens beperkten we ons ook maar tot twee mogelijke stemtesteffecten. De kans is groot dat er nog heel wat extra effecten optreden zoals in de literatuur al aangehaald. De kiezer kan meer politieke kennis vergaren, meer geïnteresseerd zijn in de politiek, de moment waarop hij zijn stem beslist uitstellen etc. Dit zijn ook belangrijke effecten die de democratie in het land ten goede kunnen komen. Wanneer de kiezer meer kennis heeft en bewuster zijn stem geeft, kan de representativiteit er enkel op vooruit gaan. We beperkten ons tot het volatilitateffect en participatie-effect omdat we van andere mogelijke effecten geen voor- en nameting hadden in de twee waves. Voor toekomstig onderzoek zou het toch nuttig zijn ook deze mogelijke effecten te bekijken.

Tot slot bekeken we voor het effect op volatilitateit niet wat de initiële voorkeur was van de kiezers die toch nog van gedacht veranderde in het stemhokje. Het is best mogelijk dat het vooral keizers zijn die twifelen tussen twee partijen of mensen die nog helemaal geen idee hebben op wie te stemmen die het stemtestadvies volgen. Wegens tijdsgebrek konden we niet dieper op deze analyse ingaan. Voor onderzoek in de toekomst is dit toch belangrijk mee te nemen. We weten nu dat een significant deel van de switchers zijn stem veranderde in de richting van het advies, maar we weten niet wat hun voorafgaande voorkeur was.

8 BIBLIOGRAFIE

- . (2014). Retrieved from <http://www.elections.fgov.be/>
- Alvarez, M., Levin, I., Mair, P., & Trechsel, A. (2014). Party Preferences in the digital Age: the impact of voting advice applications. *Party Politics*, 20(2), 227-236.
- de Graaf, J. (2010). The Irresistible Rise of Stemwijzer. In D. Garzia (Ed.), *Voting Advice Applications in Europe. The State of the Art* (pp. 13-34). Napoli, 2010: ScirptaWeb.
- De Rosa, R. (2010). Cabina-Elettorale.it (Provides Advice to Italian Voters since 2009). In D. Garzia (Ed.), *Voting Advice Applications in Europe. The State of the Art* (pp. 187-198). Napoli: Scriptaweb.
- Doe mee aan De Stem Van Vlaanderen. (2014). Retrieved from <http://nieuws.vtm.be/binnenland/88268-doe-nu-mee-met-de-stem-van-vlaanderen>
- Enyedi, Z. (2015). The Influence of Voting Advice Applications on preferences, loyalties and turnout. *Political Studies*.
- Fivaz, J., Pianzola, J., & Ladner, A. (2010). More Than Toys: a first assessment of voting advice application's impact on the electoral decision of voters.
- Garzia, D. (2010). The Effects of VAAs on Users' Voting Behaviour: An Overview. In L. Cedroni & D. Garzia (Eds.), *Voting Advice Applications in Europe: The State of the Art*. Napoli: ScriptaWeb.
- Gemenis, K., & Rosema, M. (2014). Voting Advice Applications and Electoral Turnout. *Electoral Studies*, 36, 281-289.
- Hanel, K., & Schultze, M. (2014). Analyzing the Political Communication Patterns of Voting Advice Application Users. *International Journal of Internet Science*, 9(1), 31-51.
- Hooghe, M., & Teepe, W. (2007). Party profiles on the web: An analysis of logfiles of non-partisan interactive political internet sites in the 2003 en 2004 election campaigns in Belgium. *New media & Society*, 9(6), 965-985.
- Kamoen, N., Holleman, B., Krouwel, A., Van de Pol, J., & de Vreese, C. (2015). The effect of Voting Advice Applications on Political Knowledge and Vote Choice. *Irish Political Studies*, 30(4), 595-618.
- LA VOIX DES BELGES: déjà 67.000 participants, faites le test vous aussi! (2014, 22/04/2014). RTL. Retrieved from <http://www.rtl.be/info/belgique/politique/la-voix-des-belges-deja-67-000-participants-faites-le-test-vous-aussi-420024.aspx>

- Ladner, A. (2012). *Voting Advice Applications - Impact on Voting Decisions in the 2011 Swiss National Election*. Paper presented at the 62nd Political Studies Association Annual International Conference, Belfast.
- Ladner, A., & Pianzola, J. (2010). Do Voting Advice Applications Have an Effect on Electoral Participation and Voter Turnout? Evidence from the 2007 Swiss Federal Elections. In E. Tambouris, A. Macintosh, & O. Glassey (Eds.), *Electronic Participation* (pp. 211-224): Springer Berlin Heidelberg.
- Marschall, S. (2005). Idee und Wirkung des Wahl-O-mat. . *Aus Politik und Zeitgeschichte*, 51-52.
- Marschall, S. (2014). Profiling Users. In D. Garzia & S. Marschall (Eds.), *Matching voters with parties and candidates. Voting advice applications in a comparative perspective*. Colchester, UK: ECPR Press.
- Marschall, S., & Schmidt, C. K. (2010). The Impact of Voting Indicators: The Case of the German Wahl-O-Mat. In D. Garzia (Ed.), *Voting Advice Applications in Europe. The State of the Art* (pp. 65-90). Napoli: Scriptaweb.
- Mayer, C., & Wassermair, M. (2010). Wahlkabine.et: Promoting an Enlightened Understanding of Politics. In D. Garzia (Ed.), *Voting Advice Applications in Europe. The State of the Art* (pp. 173-186). Napoli: Scriptaweb.
- Nuytemans, M., Walgrave, S., & Deschouwer, K. (2010). Do the vote test: The Belgian Voting Aid Application. In D. Garzia (Ed.), *Voting Advice Applications in Europe. The State of the Art* (pp. 125-142). Napoli: Scriptaweb.
- Ontdek onze nieuwe stemtest en vorm zelf uw regering. (2014, 28/04/2014). *Het Nieuwsblad*. Retrieved from http://www.nieuwsblad.be/cnt/dmf20140427_01083102
- Rosema, M., & Ruusuvirta, O. (2009). *Do online vote selectors influence electoral participation and the direction to vote*. Paper presented at the ECPR General Conference, Germany
- Ruusuvirta, O. (2010). Much Ado About Nothin? Online Voting Advice Applications in Finland. In D. Garzia (Ed.), *Voting Advice Applications in Europe. The State of the Art* (pp. 35-46). Napoli: Scriptaweb.
- Schultze, M. (2014). Effects of Voting Advice Applications (VAAs) on Political Knowledge About Party Positions. *Policy and Internet*, 6(1), 46-68.
- Thijs, T. (2014, 08/05/2014). 8.023 (!) kandidaten hengelen op 25 mei naar uw stem. *De Morgen*. Retrieved from <http://www.demorgen.be/politiek/8-023-kandidaten-hengelen-op-25-mei-naar-uw-stem-b2c9ba5b/>

- Van de Pol, J., Holleman, B., Kamoen, N., Krouwel, A., & De Vreese, C. (2014). Beyond Young, Highly Educated Males: A Typology of VAA Users. *Journal of Information Technology & Politics*, 11, 397-411.
- Walgrave, S., Lefevere, J., & Hooghe, M. (2009). Volatiel of wispelturig? Hoeveel en welke kiezers veranderden van stemvoorkeur tijdens de campagne? *De stemmen van het volk. Een analyse van het kiesgedrag in Vlaanderen en Wallonië*, 7, 29-50.
- Walgrave, S., Nuytemans, M., & Pepermans, K. (2009). Voting Aid Applications and the Effect of Statement Selection. *West European Politics*, 32(6), 1161-1190.
- Walgrave, S., Van Aelst, P., & Nuytemans, M. (2008). 'Do The Vote Test': The Electoral Effects of a Popular Vote Advice Application at the 2004 Belgian Elections. *Acta Politica*, 43, 50-70.
- Wall, M., & Andreadis, I. (2013). *Measuring the impact of Voting Advice Applications on Vote Choice*. Paper presented at the 2nd European Conference on Comparative Electoral Research, Rhodes, Greece.
- Wall, M., Krouwel, A., & Vitiello, T. (2014). Do voters follow the recommendations of voter advice application websites? A study of the effects of kieskompas.nl on its users' vote choices in the 2010 dutch legislative elections. *Party Politics*, 20(3), 416-428.
- Wall, M., Sudulich, M. L., Costelly, R., & Leon, E. (2009). Picking your party online - An Investigation of Ireland's First Online Voting Advice Application. *Information Polity*, 14, 203-218.
- www.stemtest2014.be. (2014).

